

Tussenevaluatie NP RES

Eindrapport

Tussenevaluatie NP RES

Eindrapport

Rosanna Cohn (KWINK groep)
Sterre Wolthuizen (KWINK groep)
Jan Coen van Elburg (Rebel)
Idse Kuipers (Rebel)
Rogier van Schelven (KWINK groep)

DATUM 24-9-2024
VERSIE Definitief

Managementsamenvatting

Dit rapport bevat de uitkomsten van de tussentijdse evaluatie van het Nationaal Programma Regionale Energiestrategie (NP RES). Dit onderzoek is uitgevoerd in de periode juni-september 2024 door onderzoeks- en adviesbureaus KWINK groep en Rebel.

Achtergrond

In de 30 Regionale Energie Strategie (RES)-regio's werken gemeenten, provincies, waterschappen en andere relevante partijen in regio-verband samen aan het opwekken van hernieuwbare energie (zon en wind) op land en het ondersteunen van de warmtetransitie. Deze opgave (hierna: de RES-opgave) komt voort uit het Klimaatakkoord van 2019, waarin het doel gesteld wordt ten minste 35 TWh aan energie op land met zon- en windenergie op te wekken in 2030. Voor de warmtetransitie is geen kwantitatieve doelstelling gesteld. De 30 RES-regio's hebben in hun RES 1.0 allen een eigen bod uitgebracht voor de elektriciteitsopwekking op land. Die gezamenlijke ambities tellen in totaal op tot 55 TWh aan opwek van hernieuwbare energie op land in 2030.

Ter ondersteuning van de 30 RES-regio's bij deze opgave is een Nationaal Programma RES ingericht. Het ministerie van Klimaat en Groene Groei (KGG, voorheen Economische Zaken en Klimaat - EZK), het ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO, voorheen onderdeel van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties - BZK), de Vereniging voor Nederlandse Gemeenten (VNG), het Interprovinciaal Overleg (IPO) en de Unie van Waterschappen geven opdracht aan het programma, in nauwe samenwerking met Netbeheer Nederland.

Het Nationaal Programma RES stelt zichzelf zes programmadoelstellingen voor de periode 2022-2025:

1. Het ondersteunen van de RES-regio's geïnitieerd door de decentrale overheden en hun koepels, en het Rijk bij de totstandkoming van gedragen RES'en en de realisatie daarvan.
2. Het zorgen voor een heldere visie en duidelijke kaders m.b.t. de RES, zodat ambities van de 30 RES'en vergeleken, opgeteld en gemonitord kunnen worden in het proces naar 2030.
3. Het benutten van veel voorkomende kansen en het wegnemen van belemmeringen binnen het RES-proces.
4. Het verbinden van het RES-proces met gerelateerde en relevante opgaves op landelijk niveau, zodat de RES in haar context ontwikkeld wordt. Het gaat hierbij om het combineren van opgaven in de leefomgeving, zowel regionaal als landelijk.
5. Het koppelen van het RES-proces aan relevante inzichten uit de wetenschap en praktijk, waardoor proactief geleerd en adaptief gewerkt kan worden.
6. Het faciliteren en bevorderen van een structurele samenwerking binnen het RES-netwerk. Zowel interbestuurlijk als met netbeheerders en maatschappelijke partners. Zo blijft dit netwerk bestaan en wordt het versterkt, waardoor de RES-community, zoals die nu is opgebouwd groeit.

Onderzoek en scope

Het doel van deze evaluatie is om de doeltreffendheid van het Nationaal Programma RES op de zes programmadoelstellingen te onderzoeken. Daarbij staat de vraag centraal in welke mate het programma de RES-regio's in de periode 2019-2024 heeft ondersteund bij hun RES-opgave. Géén onderdeel van de scope van deze evaluatie zijn de (keuze voor de) RES en de regio-structuur, de voortgang van de individuele RES'en en de bijdrage van het Nationaal Programma aan de 35 TWh-doelstelling.

Ten behoeve van de evaluatie zijn documenten geanalyseerd en zijn via een enquête, interviews en een schriftelijke uitvraag percepties opgehaald bij medewerkers van het programma, de opdrachtgevende partijen, de RES-regio's en andere betrokkenen.

Conclusies

De evaluatie blikt terug op de periode 2019-2024. De hoofdconclusie is dat **het Nationaal Programma RES (hierna: NP RES) de RES-regio's in de periode 2019-2024 goed heeft ondersteund bij hun RES-opgave door positieve impact te genereren op de zes programmadoelstellingen**. Er zijn wel enkele kritische kanttekeningen te plaatsen, die met name geadresseerd moeten worden in de komende, meer op uitvoering gerichte fase. De hoofdconclusie is gebaseerd op vier deelconclusies:

1. Het NP RES is in de periode 2019-2024 grotendeels doeltreffend geweest ten aanzien van alle zes programmadoelstellingen.
2. De wijze waarop het NP RES en de aansturing van het programma zijn ingericht, is in de periode 2019-2024 effectief geweest voor de opdracht van het NP RES.
3. De organisatiecultuur van het NP RES is essentieel geweest voor het verwerven van een positie van invloed en daarmee het behalen van de programmadoelstellingen.
4. Nu de RES-regio's zich steeds meer richten op de uitvoering van plannen, wordt het speelveld rondom de RES complexer en blijkt dat de 55-TWh afspraken niet gehaald gaan worden in 2030. Ook de 35 TWh-doelstelling staat onder druk. Dit leidt tot twee uitdagingen rondom de rol van het NP RES voor de komende fase, waarover bij betrokkenen geen consensus is.

Toelichting op conclusie 1

Uit de evaluatie volgt een duidelijk beeld dat de bevroegde betrokkenen uit het RES-netwerk **zeer positief zijn over de ondersteuning** die het NP RES de afgelopen jaren heeft geboden. De RES-regio's geven aan dat zij baat hebben gehad bij de ondersteuning en deze positieve geluiden worden ook breder gedeeld door provincies en gemeenten. Het NP RES levert een bijdrage aan alle gestelde programmadoelen en faciliteert daarmee op verschillende manieren (kennisdeling, monitoring, agenderen, verbinden) de RES-regio's om hun RES-proces uit te voeren ten behoeve van de opgave van het realiseren van 35 TWh hernieuwbare energie op land. Er komt een duidelijk signaal uit de evaluatie naar voren dat de RES-regio's zonder het NP RES minder voortgang hadden gekend.

De bijdrage van het NP RES aan het doelbereik verschilt per doel:

- De meerwaarde van het NP RES is het grootst waar het gaat om het ondersteunen van de regio's via **kennis en activiteiten** (programmadoel 1) en het faciliteren van **samenwerking** en het creëren van een **netwerk** (programmadoel 6). De RES-regio's maken gebruik van de producten en activiteiten die het NP RES ter ondersteuning biedt en geven aan dat zij zonder de inzet van het NP RES niet hetzelfde kennisniveau hadden gehad en minder voortgang hadden gekend. Verder faciliteert het NP RES ontmoeting, uitwisseling én enthousiasme om de opgave samen op te pakken binnen de RES-community. Belangrijk daarin is de positieve, informele sfeer tijdens bijeenkomsten en de gelijkwaardigheid in de samenwerkingen.
- Ook is het NP RES erin geslaagd het RES-proces te koppelen aan inzichten uit de **wetenschap en praktijk** (programmadoel 5). Deze inzichten zijn waardevol en nuttig voor betrokkenen, omdat ze leiden tot gezamenlijke reflectie in een neutrale omgeving op de RES-structuur en de ontwikkeling van rollen en verantwoordelijkheden.
- Aan het benutten van **kansen** en wegnemen van **belemmeringen** (programmadoel 3) en het verbinden van de RES met relevante **opgaves op landelijk niveau** (programmadoel 4) levert het NP RES veel meerwaarde door te signaleren, informeren en agenderen, maar loopt het programma ook tegen haar eigen grenzen aan. Zo ligt het daadwerkelijk wegnemen van belemmeringen vaak buiten de invloedssfeer van het programma (bijv. vanwege benodigde beleids- of wetswijzigingen) en is voor het creëren van samenhang coördinatie nodig op een hoger niveau.
- Tot slot heeft het NP RES samen met het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) een **monitoringssysteem** ontwikkeld waarmee de kwalitatieve en kwantitatieve voortgang van de

RES'en ten aanzien van het TWh-doel inzichtelijk en vergelijkbaar is gemaakt (programmadoel 2). Hoewel de dataverzameling als intensief wordt ervaren en de ontwikkelde kaders aanvankelijk niet altijd goed aansloten op lokale situaties, is er geleidelijk verbetering gekomen en begrijpen de regio's de noodzaak. Met betrekking tot warmte waren en zijn de kaders voor monitoring minder eenduidig.

De meerwaarde van het NP RES is het grootst op het thema duurzame opwek (de 'harde' TWh-doelstelling). De bijdrage van het NP RES aan de opdracht omtrent warmte (de 'zachte' doelstelling om de regio's te ondersteunen in de warmtetransitie) is kleiner.

Toelichting op conclusie 2 en 3

De **inrichting van het NP RES (werkwijze en governance)** is effectief in het licht van de opdracht van het programma om ondersteuning te bieden. Daarnaast is de organisatiecultuur van het NP RES een belangrijke verklaring voor het succes. Het NP RES is lerend, proactief en opereert vanuit een neutrale positie. Daarmee heeft het NP RES een invloedrijke en betekenisvolle positionering verworven in het RES-netwerk. Deze reflexiviteit en positionering zijn belangrijk voor een programma in de energietransitie, waarin betrokkenen te maken hebben met een voortdurend veranderende realiteit die vraagt om gezamenlijk leren en periodieke bijsturing op eerder gemaakte keuzes.

Toelichting op conclusie 4

De opdracht van het NP RES is niet 'af'. Het ligt dan ook voor de hand om het NP RES en de inhoudelijke en procesmatige samenwerking zoals deze in gang is gezet voort te zetten, omdat er duidelijk waarde is opgebouwd die in de toekomst belangrijk blijft. Wel moet bij de vormgeving van die toekomst rekening worden gehouden met een veranderende context waar de RES en het NP RES zich bevinden:

- Waar de RES'en bij aanvang gericht waren op het formuleren van gedragen ambities en beleidsintenties, zitten ze nu in een wezenlijk andere fase waarin plannen daadwerkelijk tot uitvoering moeten worden gebracht. Daarbij blijkt uit de meest recente RES-foto (juli 2024) dat de afgesproken 55 TWh niet behaald gaat worden in 2030 en dat ook de 35 TWh-doelstelling onder druk staat.
- Daarnaast had het NP RES bij de start een duidelijke focus op duurzame opwek, terwijl dit vraagstuk steeds complexer is geworden door nieuwe uitdagingen (zoals netcongestie). En waar het NP RES in 2019 het enige nationaal programma was in het energiedomein, zijn er nu tal van andere samenwerkingen ontstaan, zoals het (provinciale) Meerjarenprogramma('s) Infrastructuur Energie en Klimaat ((p)MIEK), het Nationaal Plan Energiesysteem (NPE) en het Landelijk Actieprogramma Netcongestie (LAN).
- Tenslotte merken we op dat er onder de bevroegde betrokkenen verschillende perspectieven zijn ten aanzien van de rol van de regio in de energietransitie de komende jaren (wat gaat nog in regioverband plaatsvinden, wat wordt op andere niveaus of in andere gremia opgepakt). Dit vraagstuk was geen onderdeel van deze evaluatie, maar vergt op de korte termijn wel duidelijkheid, zodat verwachtingen over de rol van het NP RES op deze knelpunten helder zijn en het programma van meerwaarde kan blijven in de toekomst.

Concreet komen in de evaluatie **twee uitdagingen** naar voren die de succesvolle uitvoering van de RES'en belemmeren, maar die volgens betrokkenen onvoldoende worden weggenomen door het NP RES:

1. De wijze waarop escalatie plaats moet vinden bij niet behaalde plannen of niet nagekomen afspraken bij de RES-regio's;

2. De wijze waarop samenhang gerealiseerd moet worden tussen ruimtelijke vraagstukken, zowel binnen de energietransitie (met andere programma's en overlegtafels) als op aanrakende beleidsdomeinen (zoals wonen, mobiliteit en defensie).

Het aanpakken van deze uitdagingen is belangrijk, maar ligt momenteel niet binnen de invloedssfeer van het NP RES. Het NP RES richt zich namelijk vanuit een 'zachte' invloedspostie op het wegnemen van belemmeringen en het creëren van samenhang, maar heeft geen doorzettingsmacht of mandaat daar waar het gaat om het escaleren bij niet nagekomen afspraken en bij het coördineren van samenhang binnen de energietransitie.

Onder de bevroagde betrokkenen is geen consensus over welke rol het NP RES zou moeten spelen bij het adresseren van deze twee uitdagingen.

Vooruitblik

Onze centrale aanbeveling is om als opdrachtgevers **op korte termijn duidelijkheid te geven over de verwachte rol van de RES bij de energietransitie en om vervolgens de rol van het NP RES expliciet te maken**. Het is daarbij van belang om keuzes te maken voor welke doelen (de activiteiten van) het NP RES wordt ingezet, maar ook welke vraagstukken *niet* bij het NP RES komen te liggen. Het NP RES kan vervolgens daarop haar doelstellingen en activiteiten aanscherpen.

De keuzes die gemaakt moeten worden, liggen primair bij de opdrachtgevende partijen van het NP RES. Op basis van deze evaluatie zijn geen onderbouwde aanbevelingen te geven over de meest 'geschikte' of 'logische' keuzes. De focus van de evaluatie lag op terugkijken en is er geen onderzoek gedaan naar de voor- en nadelen van verschillende opties. Daarbij constateren we dat de percepties van betrokkenen op veel punten uiteenlopen en er dus geen eenduidige richting uit het onderzoek volgt. Dat laatste is ook niet verwonderlijk, omdat een kenmerk van de energietransitie is dat er niet met zekerheid te zeggen is wat de meest succesvolle aanpak is. Wel reiken we enkele handvatten aan, die de interbestuurlijke opdrachtgevers mee kunnen nemen in het onderlinge gesprek:

- **Behoud wat het NP RES de afgelopen jaren heeft opgebouwd en benut de positie die zij heeft verworven.** Het gaat daarbij om de bijdrage van het NP RES aan het kennisniveau van betrokkenen in het RES-veld, de monitoring van het doelbereik van 35 TWh in 2030 en de samenwerking in het netwerk. We zien daarbij enkele verbeter- en optimalisatiepunten voor het NP RES, die we beschrijven in hoofdstuk 4.2. Belangrijk is daarbij tevens om de werkzame elementen van de organisatiecultuur van het NP RES (neutraliteit en onafhankelijkheid, reflexiviteit en pro-activiteit) voor zover mogelijk te borgen.
- **Maak keuzes over de rol van het NP RES ten aanzien van de achterblijvende uitvoering van plannen en de samenhang met andere ruimtelijke vraagstukken.** Deze overwegingen vragen om een strategische visie van de interbestuurlijke partners op het energielandschap, waarna bepaald kan worden wat wel en wat niet de rol is van het NP RES.
- **Reflecteer op interbestuurlijk niveau op de rollen en betrokkenheid van de partijen.** Vanwege verschuivende prioriteiten en beleidsverantwoordelijkheden binnen de energietransitie is het logisch dat de mate van betrokkenheid bij het NP RES per partij kan veranderen. We bevelen daarom aan om als opdrachtgevende partijen met elkaar het gesprek te (blijven) voeren over de rol en betrokkenheid van alle partijen, en die waar nodig te herijken.

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting	2
1. Inleiding	7
1.1 Achtergrond	7
1.2 Onderzoeksvragen en evaluatiekader	8
1.3 Onderzoeksmethoden	9
1.4 Begeleiding onderzoek	10
1.5 Leeswijzer	11
2. Inrichting NP RES	12
2.1 Programmadoelen	12
2.2 Governance	13
2.3 Werkwijze en activiteiten	16
2.4 Veranderende context	17
3. Voortgang NP RES	19
3.1 Ondersteuning RES-regio's	19
3.2 Monitoring	23
3.3 Kansen en belemmeringen	25
3.4 Verbinding RES-proces met landelijke opgaves	30
3.5 Koppeling RES-proces met wetenschap en praktijk	32
3.6 Samenwerking	33
4. Conclusies en vooruitblik	38
4.1 Conclusies	38
4.2 Vooruitblik	45
Bijlage I - Documentenlijst	49
Bijlage II - Enquêtevragen	51
Bijlage III - Overzicht gesprekspartners	53
Bijlage IV - Resultaten enquête	54

1. Inleiding

In dit hoofdstuk schetsen we eerst de achtergrond van het onderzoek. Vervolgens lichten we de onderzoeksvragen en onderzoeksmethoden toe en beschrijven we hoe het onderzoek is begeleid. Het hoofdstuk sluit af met een leeswijzer.

1.1 Achtergrond

In het Klimaatakkoord van 2019 kregen 30 Regionale Energie Strategie (RES)-regio's de opdracht om in regio-verband te werken aan het opwekken van hernieuwbare energie (zon en wind) op land en het ondersteunen van de warmtetransitie. De RES-regio's vormen een tussenlaag in het huis van Thorbecke¹ waarin gemeenten, provincies, waterschappen en andere relevante partijen samenwerken.

In het Klimaatakkoord is als doel gesteld om ten minste 35 TWh aan energie op land met zon- en windenergie op te wekken in 2030. Voor de warmtetransitie is geen kwantitatieve doelstelling gesteld. De 30 RES-regio's hebben in hun RES 1.0 allen een eigen bod uitgebracht waarin staat beschreven dat ze met een gezamenlijke ambitie van 55 TWh willen bijdragen aan de landelijke doelstelling.

Ter ondersteuning van de 30 RES-regio's bij deze opgave is een Nationaal Programma RES (NP RES) ingericht. Het ministerie van Klimaat en Groene Groei (KGG, voorheen onderdeel van Economische Zaken en Klimaat - EZK²), het Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO, voorheen onderdeel van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties - BZK³), de Vereniging voor Nederlandse Gemeenten (VNG), het Interprovinciaal Overleg (IPO) en de Unie van Waterschappen geven opdracht aan het NP RES, in nauwe samenwerking met Netbeheer Nederland.⁴

Het NP RES stelt zichzelf zes programmadoelen voor de periode 2022-2025:⁵

1. *Het ondersteunen van de RES-regio's geïnitieerd door de decentrale overheden en hun koepels, en het Rijk bij de totstandkoming van gedragen RES'en en de realisatie daarvan.*
2. *Het zorgen voor een heldere visie en duidelijke kaders m.b.t. de RES, zodat ambities van de 30 RES'en vergeleken, opgeteld en gemonitord kunnen worden in het proces naar 2030.*
3. *Het benutten van veel voorkomende kansen en het wegnemen van belemmeringen binnen het RES-proces.*
4. *Het verbinden van het RES-proces met gerelateerde en relevante opgaves op landelijk niveau, zodat de RES in haar context ontwikkeld wordt. Het gaat hierbij om het combineren van opgaven in de leefomgeving, zowel regionaal als landelijk.*
5. *Het koppelen van het RES-proces aan relevante inzichten uit de wetenschap en praktijk, waardoor proactief geleerd en adaptief gewerkt kan worden.*
6. *Het faciliteren en bevorderen van een structurele samenwerking binnen het RES-netwerk. Zowel interbestuurlijk als met netbeheerders en maatschappelijke partners. Zo blijft dit netwerk bestaan en wordt het versterkt, waardoor de RES-community, zoals die nu is opgebouwd groeit.*

¹ Het huidige Nederlandse institutionele bestel bestaat uit drie bestuurslagen (Rijk, provincie en gemeente) en wordt ook wel het Huis van Thorbecke genoemd (naar de grondwet van Thorbecke van 1848).

² Tot en met juni 2024 vielen de taken van het ministerie van KGG nog binnen het ministerie van EZK (nu het ministerie van Economische Zaken - EZ).

³ Tot en met juni 2024 vielen de taken van het ministerie van VRO nog binnen het ministerie van BZK.

⁴ Zie: <https://regionale-energiestrategie.nl/werkwijze/doel+van+de+res/default.aspx>.

⁵ Programmaplan NP RES 2.0: 2022-2025, p.7.

Uit de subsidiebeschikking van 2022 van het NP RES voor de periode 2023-2025 komt voort dat het NP RES tussentijds geëvalueerd dient te worden. Dit rapport bevat de uitkomsten van deze tussentijdse evaluatie.

1.2 Onderzoeksvragen en evaluatiekader

Deze tussentijdse evaluatie vindt ongeveer halverwege de looptijd van het NP RES plaats. Het doel van deze evaluatie is om de doeltreffendheid van het Nationaal Programma RES (NP RES) op de zes programmadoelstellingen te onderzoeken. Daarbij staat de vraag centraal in welke mate het NP RES in de periode 2019-2024 de RES-regio's heeft ondersteund bij hun RES-opgave. De volgende aspecten zijn géén onderdeel van de scope van deze evaluatie:

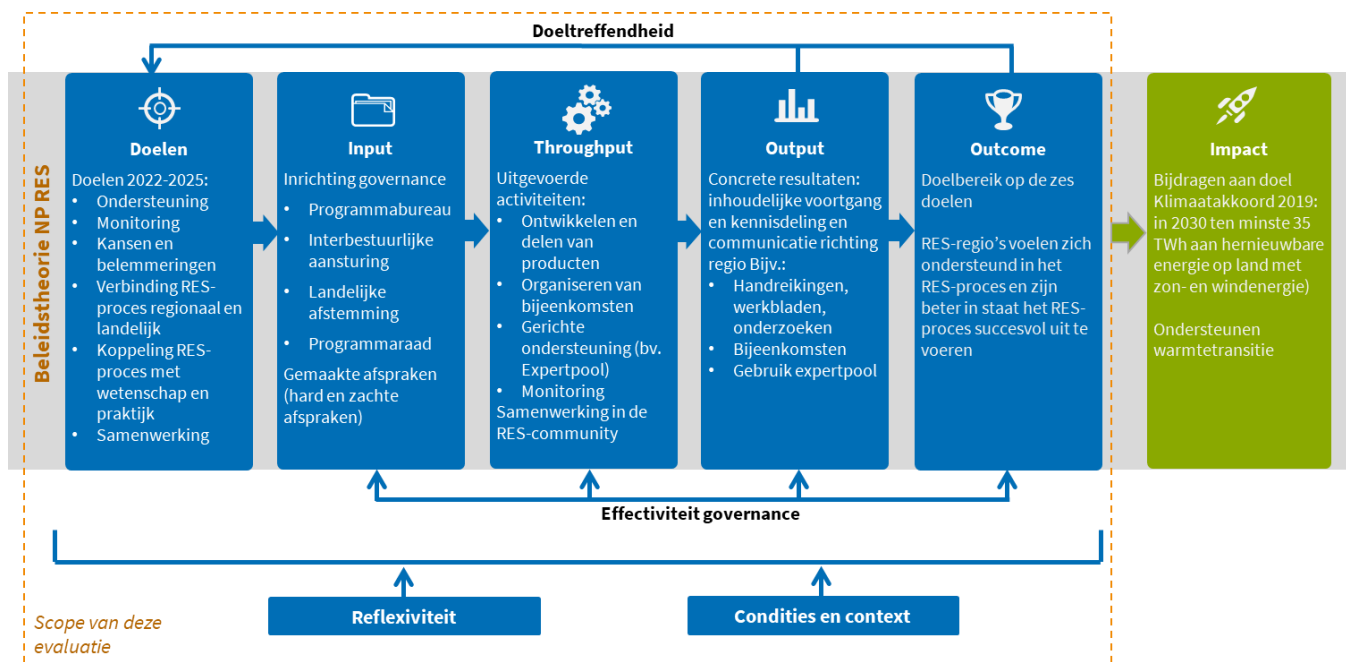
- De (keuze voor de) RES-structuur (met andere woorden: de keuze om in regio-verband te werken aan de TWh-doelstelling).
- De voortgang van de individuele RES'en.
- De bijdrage van het nationaal programma aan de TWh-doelstelling.

In deze evaluatie beantwoorden we onderstaande onderzoeksvragen (tabel 1). Hierbij is een scheiding gehanteerd tussen het terugkijken op de afgelopen jaren van het programma en vooruitkijken naar de leerpunten voor de toekomst. De focus ligt daarbij op terugkijken: we onderzoeken het functioneren van het NP RES in de periode 2019-2024, vanuit waar we lessen trekken voor de toekomst van het programma.

Terugkijken	Vooruitkijken
Afgelopen jaren NP RES (2019-2024)	Leerpunten voor de toekomst
<ol style="list-style-type: none"> 1. Hoe heeft het NP RES de afgelopen jaren gewerkt? <ol style="list-style-type: none"> a. Inhoudelijke voortgang b. Kennisdeling en communicatie richting de regio's c. Samenwerking interbestuurlijk d. Samenwerking tussen de regio's e. Samenwerking tussen de opdrachtgevende partijen f. Effectiviteit van de governance van het programma 2. Hoe hebben verschillende partijen hun rol ingevuld? <ol style="list-style-type: none"> a. Programmabureau NP RES b. De opdrachtgevende partijen c. RES-regio's d. Overige (interbestuurlijke) partners 3. Welke tussentijdse doelen zijn inmiddels behaald, wat heeft het NP RES daarin betekend? 4. Wat is de invloed van hardere afspraken (35 TWh) ten opzichte van zachtere afspraken (ondersteuning warmtetransitie)? 	<ol style="list-style-type: none"> 5. Wat zouden verbeterpunten zijn voor de aankomende fase van het NP RES voor de tweede fase van de looptijd? 6. Hoe kan het NP RES effectief blijven sturen op de doelen tot 2030? <ol style="list-style-type: none"> a. Wat moet behouden worden aan de manier van werken, wat kan eventueel gedaan anders gedaan worden om de doelen te halen richting 2030? 7. Zitten voor de komende fase tot 2030 de juiste partners aan de NP RES tafel, of moeten hier nog ontbrekende partners bij betrokken worden? 8. Wat zijn leerpunten van het NP RES met het oog op andere trajecten?

Tabel 1. Onderzoeksvragen.

Om tot een antwoord te komen op de onderzoeksvragen en de voortgang van het NP RES in kaart te brengen, maken we gebruik van een beleidstheorie. Figuur 1 bevat een reconstructie van de beleidstheorie van het NP RES. De beleidstheorie geeft de veronderstelde werking van het NP RES weer. Deze beleidstheorie staat centraal in het onderzoek en toont welke onderwerpen zijn onderzocht. De beleidstheorie geeft tevens inzicht in de scope van het onderzoek.

Figuur 1. Reconstructie van de beleidstheorie van het NP RES.

Allereerst toont de beleidstheorie welke programmadoelen het NP RES nastreeft (*doelen*). Om die doelen te bereiken zet het NP RES middelen in en is er een governance ingericht, met als basis de afspraken uit het Klimaatakkoord (*input*). Met die middelen, governance en kaders voert het NP RES activiteiten uit en wordt samengewerkt op verschillende niveaus (*throughput*). De activiteiten en samenwerkingen leiden vervolgens tot concrete kwantitatieve en kwalitatieve resultaten zoals bijeenkomsten (*output*), die vervolgens moeten bijdragen aan de gewenste effecten: doelbereik op de zes doelen (*outcome*). Tot slot beschrijft de beleidstheorie aan welke maatschappelijke effecten de outcome uiteindelijk dient bij te dragen.

Om de doeltreffendheid inzichtelijk te maken, onderzoeken we hoe de activiteiten van het NP RES uitmonden in waarneembare activiteiten en resultaten (*output*) en wat de gewenste effecten daarvan zijn (*outcome*). Voor de effectiviteit van de inrichting van de governance van het programma, kijken we naar de verhouding tussen de inrichting van de governance en de afspraken, het verloop van de samenwerking en de mate waarin dat bijdraagt aan de gewenste resultaten (*output*) en effecten (*outcome*). Dit alles dient er uiteindelijk toe de RES-regio's te ondersteunen bij hun opgave (*impact*). Het (uitblijven van) resultaat op de TWh-doelstelling is echter niet volledig toe te wijzen aan het NP RES, omdat die uitvoering belegd is bij de RES-regio's zelf en er bredere factoren zijn die het bereiken van dat TWh-doel kunnen beïnvloeden. De bijdrage van het NP RES aan de TWh-doelstelling ligt dan ook buiten scope van dit onderzoek.

Omdat het NP RES in een transitie opereert met continu veranderende condities en context, plaatsen we het doelbereik ook in een breder perspectief. Dat doen we door te onderzoeken in welke mate het NP RES zich lerend heeft opgesteld en op basis van tussentijdse reflectie heeft bijgestuurd (*reflexiviteit*). Ook houden we bij het beoordelen van de doeltreffendheid rekening met de belangrijkste ontwikkelingen van de afgelopen én komende jaren (*condities en context*).

1.3 Onderzoeksmethoden

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden, hebben we verschillende onderzoeksmethoden ingezet:

- **Documentenanalyse.** Het NP RES heeft veel documenten gepubliceerd, zowel intern als extern, over de opzet, voortgang en resultaten van de uitgevoerde werkzaamheden. Via een uitgebreide analyse van de relevante documenten hebben we in kaart gebracht welke informatie beschikbaar was per onderdeel van de beleidstheorie en per onderzoeksvraag, en welke witte vlekken er waren. Voor deze ontbrekende informatie hebben we gebruikgemaakt van andere onderzoeksmethoden. In bijlage I is een documentenlijst opgenomen met de bestudeerde documenten.
- **Enquête.** We hebben een enquête verspreid onder de 30 RES-regio's (doelgroep van het NP RES), om de percepties te verzamelen van de 30 RES-regio's over de mate waarin de doelen van het NP RES zijn bereikt en welke aspecten daaraan hebben bijgedragen. Deze enquête is door 28 van de 30 regio's ingevuld, waarbij twee regio's samen één reactie hebben ingediend. Van deze respondenten is 62% al drie jaar of langer betrokken bij hun RES-regio, waarvan 44% al sinds het begin van het NP RES. In bijlage II staan de enquêtevragen.
- **Schriftelijke uitvraag.** Daarnaast hebben we een schriftelijke uitvraag gedaan onder medewerkers van gemeenten die zich bezighouden met zon en wind. Deze uitvraag richtte zich op de ervaringen en de toegevoegde waarde van het NP RES voor gemeenten. Vijf gemeenten hebben gereageerd op deze uitvraag.
- **Interviews.** Via interviews hebben we informatie en percepties opgehaald over het NP RES op de onderzoeksvragen en de onderdelen uit de beleidstheorie. In totaal hebben we in 27 interviews met 54 personen gesproken. Onder de gesprekspartners bevonden zich elf medewerkers van het NP RES, vijftien betrokkenen vanuit de opdrachtgevende partijen, vijf leden van de Programmaraad, zes provincied medewerkers, twee wetenschappers en zestien RES-coördinatoren van de RES-regio's. Bijlage III bevat een overzicht van de gesprekspartners.

Via bovenstaande methoden hebben we feiten en percepties opgehaald op de onderzoeksvragen en de onderdelen uit de beleidstheorie. Onze conclusies hebben we gebaseerd op een zorgvuldige weging van de gevonden informatie. Daarbij hebben we niet alleen onderscheid gemaakt tussen feiten en percepties, maar ook tussen de verschillende typen betrokkenen van wie percepties afkomstig zijn. Zo hebben we onderscheid gemaakt tussen de percepties van het NP RES zelf, de opdrachtgevende partijen, de RES-regio's en andere betrokkenen. Waar relevant benoemen we deze verschillen in de rapportage.

NB. Het onderzoek vond plaats in juni – september 2024. Het ophalen van percepties vond plaats in een relatief korte periode (juni-juli). De enquête en interviews zijn met name gericht op personen die nauw betrokken zijn (geweest) bij het programma. In overleg met de opdrachtgever en begeleidingscommissie hebben we hiervoor gekozen omdat de opdrachtgevende partijen, de doelgroep van het NP RES (de RES-regio's) en het NP RES zelf, uit eerste hand een beeld hebben van het functioneren van het nationaal programma. In aanvulling daarop zijn een aantal partijen bevestigd die iets meer op afstand staan van het NP RES, namelijk enkele programmaraadleden, provincied medewerkers, gemeenteambtenaren en wetenschappers. Aan de hand van de verschillende perspectieven borgen we dat er een breed en gedegen beeld is opgehaald van het functioneren van het nationaal programma. De bevestigde betrokkenen zijn geen afspiegeling van alle betrokken partijen in de energietransitie.

1.4 Begeleiding onderzoek

Het onderzoek is uitgevoerd in de periode juni – september 2024. De opdrachtgever is het ministerie van KGG. Het onderzoek werd begeleid door een begeleidingscommissie bestaande uit betrokkenen vanuit het ministerie van KGG, het ministerie van VRO, het IPO en de VNG.

1.5 Leeswijzer

Het rapport is als volgt opgebouwd. Hoofdstuk 2 geeft een toelichting op de inrichting van het NP RES. Daarin komen de programmadoelen, de governance, de werkwijze en activiteiten en de veranderende context waarin het NP RES zich begeeft aan bod. Hoofdstuk 3 richt zich op de voortgang van het NP RES en geeft per programmadoelstelling een toelichting op de indicaties voor het doelbereik en de bijdrage van het NP RES daaraan. Hoofdstuk 4 gaat in op de conclusies die volgen uit de evaluatie en blikk vooruit, waarbij aanbevelingen en aandachtspunten mee worden gegeven voor de toekomst van het NP RES. Tot slot bevatten de bijlagen een overzicht van de geraadpleegde documenten (bijlage I), de uitgezette enquêtevragen (bijlage II), een lijst van gesprekspartners (bijlage III) en de resultaten van de enquête (bijlage IV).

2. Inrichting NP RES

In dit hoofdstuk gaan we in op de inrichting van het NP RES. Daarbij kijken we naar de programmadoelen, de inrichting van de governance, de werkwijze, activiteiten en de context.

2.1 Programmadoelen

Het Klimaatakkoord van 2019 bevat de Nederlandse uitwerking van de internationale klimaatafspraken. Hierin is onder andere vastgesteld dat de CO₂-reductie in Nederland in 2030 minimaal 49% moet zijn ten opzichte van 1990. Een van de onderliggende doelen om dit te realiseren is om minimaal 49 TWh duurzame elektriciteit op zee en 35 TWh duurzame elektriciteit op land op te wekken.⁶ Voor de elektriciteitsopwekking op land zijn 30 RES-regio's opgericht. De RES-regio's vormen een tussenlaag in het huis van Thorbecke⁷ waar gemeenten, provincies, waterschappen en andere relevante partijen samenwerken. De 30 RES-regio's hebben allen een bod uitgebracht waarin staat beschreven dat ze met een gezamenlijke ambitie van 55 TWh willen bijdragen aan de landelijke doelstelling. Daarnaast dienen de RES-regio's de warmtetransitie te ondersteunen, door inzichtelijk te maken waar en welke bovengemeentelijke warmtebronnen beschikbaar zijn. De doelstelling en regie voor warmte liggen echter bij de gemeenten: voor de RES is er geen kwantitatieve doelstelling voor warmte. Warmte heeft in de RES'en vorm gekregen in de Regionale Structuur Warmte (RSW), waarin wordt beschreven welke warmtebronnen de potentie hebben om in meerdere gemeenten warmte te leveren.

In het Klimaatakkoord is opgenomen dat er een 'Nationaal Programma RES' zou komen om de uitvoering van de RES te ondersteunen. Daarnaast is opgenomen dat het NP RES het scharnierpunt vormt tussen de nationale opgaven in het Klimaatakkoord en de regionale uitvoeringspraktijk. Het NP RES kreeg daarmee de opdracht om de regio's te faciliteren en zo de regionale uitvoeringskracht te vergroten. Daarbij is beschreven dat het NP RES faciliteert, monitort, kennis ontwikkelt en duidelijkheid schept aan de regio's, maar niet verantwoordelijk is voor de inhoud en opstellen van de RES: dat is aan de regio's zelf.⁸

Het NP RES heeft deze opdracht uit het Klimaatakkoord vertaald naar programmadoelstelling. Bij de start in 2019 waren dit drie doelstellingen.⁹ Voor de periode van 2022-2025 zijn deze doelen minimaal aangescherpt en zijn drie extra doelstellingen toegevoegd. De doelstellingen voor de periode 2022-2025 zijn:¹⁰

1. Het ondersteunen van de RES-regio's geïnitieerd door de decentrale overheden en hun koepels, en het Rijk bij de totstandkoming van gedragen RES'en en de realisatie daarvan.
2. Het zorgen voor een heldere visie en duidelijke kaders m.b.t. de RES, zodat ambities van de 30 RES'en vergeleken, opgeteld en gemonitord kunnen worden in het proces naar 2030.
3. Het benutten van veel voorkomende kansen en het wegnemen van belemmeringen binnen het RES-proces.

⁶ Klimaatakkoord (2019).

⁷ Het huidige Nederlandse institutionele bestel bestaat uit drie bestuurslagen (Rijk, provincie en gemeente) en wordt ook wel het Huis van Thorbecke genoemd (naar de grondwet van Thorbecke van 1848).

⁸ Klimaatakkoord (2019).

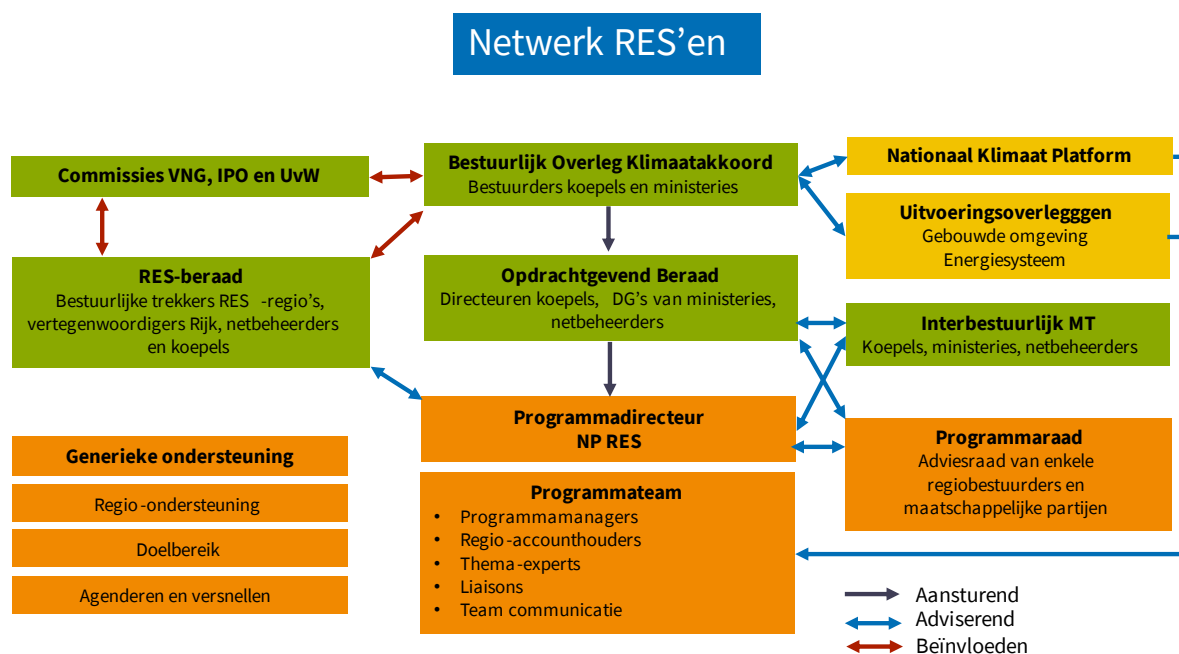
⁹ Programmaplan Nationaal Programma RES (2019).

¹⁰ Programmaplan NP RES 2.0: 2022-2025, p. 7.

4. Het verbinden van het RES-proces met gerelateerde en relevante opgaves op landelijk niveau, zodat de RES in haar context ontwikkeld wordt. Het gaat hierbij om het combineren van opgaven in de leefomgeving, zowel regionaal als landelijk.
5. Het koppelen van het RES-proces aan relevante inzichten uit de wetenschap en praktijk, waardoor proactief geleerd en adaptief gewerkt kan worden.
6. Het faciliteren en bevorderen van een structurele samenwerking binnen het RES-netwerk. Zowel interbestuurlijk als met netbeheerders en maatschappelijke partners. Zo blijft dit netwerk bestaan en wordt het versterkt, waardoor de RES-community, zoals die nu is opgebouwd groeit.

2.2 Governance

Figuur 2 toont de governance rondom het NP RES, met daarin de verschillende gremia en hoe die zich tot elkaar verhouden. Hierbij kan onderscheid worden gemaakt in aansturende partijen, adviserende partijen, beïnvloedende partijen en ondersteunende partijen. Ook toont de figuur de samenstelling van het programmateam. Na de figuur lichten we de verschillende onderdelen verder toe.

Figuur 2. Governance rondom NP RES.¹¹

Afstemming op landelijk niveau

De opdrachtgevende partijen van het NP RES zijn het ministerie van KGG (voorheen EZK), het ministerie van VRO (voorheen BZK), de VNG, het IPO en de Unie van Waterschappen. Daaraan is in de loop der jaren Netbeheer Nederland toegevoegd als nauwe samenwerkingspartner. Deze partijen zijn in de verschillende gremia rondom het NP RES bestuurlijk dan wel ambtelijk vertegenwoordigd. Daarnaast ondersteunt de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) het NP RES en haar opdrachtgevers in de uitvoering van het programma.

¹¹ Jaarplan NP RES 2023, p. 7.

In het programmaplan voor 2022-2025 heeft het NP RES uiteen gezet welke gremia er zijn en welke rol die vervullen.¹² Daarnaast wordt jaarlijks via de jaarverslagen gecommuniceerd hoe vaak de gremia bijeen zijn gekomen.¹³

Het NP RES wordt door twee gremia aangestuurd, die getrapd van elkaar zijn opgesteld. Dit zijn gremia die beslissingen kunnen nemen waarnaar het NP RES moet handelen:

- Het **Bestuurlijk Overleg Klimaatakkoord (BO)** bevat de bestuurders van de koepels en de ministeries, waaronder de minister van Klimaat en de bestuurder van Netbeheer Nederland.¹⁴ Het BO komt drie keer per jaar samen. Bij het BO worden de bestuurlijke uitdagingen besproken en de bredere strategische lijnen bepaald. Formeel is het BO het hoogste orgaan.
- Het BO stuurt het **Opdrachtgevend Beraad (OGB)** aan. In het OGB komen de directeuren van de koepels, de directeur-generaals (DG's) van de ministeries en de netbeheerders samen. Het OGB komt ongeveer zes keer per jaar samen en bepaalt in samenspraak met de programmadirecteur de koers, de inrichting en de uitvoering van het NP RES. Zo bespreken ze naast de voortgang van de RES'en, producten en de activiteiten van het NP RES ook de strategische koers, knelpunten en kansen van het NP RES. In aanvulling op de bijeenkomsten stuurt de programmadirecteur van het NP RES periodieke updates naar het OGB, om hen op de hoogte te houden van de lopende zaken. De updates gaan onder andere in op de stand van zaken in de regio's, ontwikkelingen in het RES landschap en de voortgang op specifieke onderwerpen zoals de leefomgeving en het energiesysteem. Ook worden activiteiten en kennisproducten aangekondigd en wordt er gereflecteerd op de voortgang die is gemaakt binnen het NP RES en in de regio's. Hoewel het BO formeel het hoogste orgaan is, stuurt in de praktijk voornamelijk het OGB het NP RES aan.

Naast aansturende gremia zijn er ook adviserende gremia. Zij zijn gesprekspartners van zowel de aansturende gremia als het NP RES en kunnen deze gremia adviseren over de uitvoering of andere ideeën:

- Een belangrijk gremium is het **Interbestuurlijk Managementteam (IMT)**, dat bestaat uit de programmamanagers van de VNG, IPO, Unie van Waterschappen, de ministeries van KGG (voorheen EZK) en VRO (voorheen BZK), Netbeheer Nederland en het NP RES. Daarnaast hebben de netbeheerders officieel een *standing invitation* voor het IMT, maar worden ze in de praktijk als onderdeel van het IMT gezien. Het IMT kwam voorheen driewekelijks bij elkaar, maar in het afgelopen jaar was dit circa tien keer. Dit verschil is ontstaan door bestuurlijke drukte. Het IMT is verantwoordelijk om besluiten gedragen naar het OGB en BO te brengen en daar tijdig op de juiste eigen werkwijze de achterban of organisatie bij te betrekken. Het IMT is niet besluitvormend, maar wel belangrijk in de voorbereiding van besluiten door het OGB. Het IMT is adviserend in deze besluiten.
- Het contact tussen NP RES met de opdrachtgevers over de dagelijkse uitvoering loopt met name via de **liaisons**, waarvan elk van de opdrachtgevende partijen en de RVO er één heeft.¹⁵ De liaisons vervullen de spilfunctie tussen het NP RES en de opdrachtgevende partijen en hebben een nauwe relatie met het programmateam van het NP RES. De liaisons nemen het perspectief van hun organisatie mee naar het NP RES en leveren bijvoorbeeld input over hoe hun organisatie over de RES denkt, welke kennis, informatie of afstemming nodig is, welke belangen er spelen en welke

¹² Programmaplan NP RES 2.0: 2022-2025.

¹³ Jaarverslagen NP RES.

¹⁴ Sinds juni 2024 is er een nieuw kabinet met nieuwe ministerposten. In dit rapport gaan we uit van de oude verdeling van ministerposten, die gedurende het grootste deel van de evaluatieperiode gold.

¹⁵ Op het moment van deze evaluatie hebben twee opdrachtgevende partijen, het ministerie van BZK en de Unie van Waterschappen, geen liaison.

personen waarover betrokken moeten worden. Andersom weten de liaisons wat er speelt binnen het NP RES: die informatie kunnen ze vervolgens meenemen naar de eigen organisatie.

Eén gremium adviseert enkel het NP RES:

- De **Programmaraad** bestaat uit brede groep relevante (landelijke) partijen die ook actief zijn in de energietransitie. In de programmaraad zijn naast de overheid ook andere betrokkenen vertegenwoordigd (waaronder de participatiecoalitie en het bedrijfsleven).¹⁶ Ze komen vier keer per jaar samen om bepaalde dilemma's te bespreken en om bijgepraat te worden door het NP RES over diverse onderwerpen zoals de warmtetransitie, het Programma Energiehoofdstructuur (PEH) en netcongestie. De leden van de Programmaraad kunnen het NP RES gevraagd en ongevraagd advies geven over bijvoorbeeld regio-overstijgende oplossingen en interventies voor de totstandkoming en uitvoering van de RES'en.

Voor al deze adviserende gremia geldt dat het gaat om een wederzijdse adviserende relatie: de programmadirecteur van het NP RES kan andersom ook adviserend optreden richting hen.

Verder zijn er enkele gremia die iets meer op afstand staan van het NP RES dan de hierboven genoemde gremia:

- Het **RES-beraad** bestaat uit de bestuurlijke trekkers van de regio's, de portefeuillehouders van de koepels, de DG's van de ministeries van KGG (voorheen EZK) en VRO (voorheen BZK) en een bestuurder vanuit Netbeheer NL. Daarnaast staat er sinds de komst van het Nationaal Programma Lokale Warmtetransitie (NPLW) een *standing invitation* uit voor diens directeur. Het RES-beraad komt vier keer per jaar samen. Bij het RES-beraad worden ervaringen uitgewisseld en van elkaar geleerd, maar worden ook gezamenlijke problemen aangekaart.
- Daarnaast hebben het **Nationaal Klimaat Platform** en de **Uitvoeringsoverleggen van het Klimaatakkoord (de gebouwde omgeving en energiesysteem)** een adviserende functie voor zowel het BO als het NP RES.
- Ook zijn er bij de VNG, het IPO en de Unie van Waterschappen verschillende (**advies**)commissies rondom de energietransitie. Deze commissies hebben geen aansturende of adviserende rol, maar kunnen wel invloed uitoefenen op de verschillende gremia.

Niet meegenomen in de figuur, maar ook relevant voor het NP RES, zijn de andere nationale programma's en overlegtafels zoals het NPLW, het PEH en (de werkgroep) integraal programmeren.

Programmabureau

Het programmabureau van het NP RES bestaat uit een managementteam, regio-accounthouders, thematrekkers, een communicatieteam en programmaondersteuning.¹⁷ De programmadirecteur is verantwoordelijk voor de dagelijkse aansturing van het programmabureau. Zij is onderdeel van een team van drie **managementleden** dat wordt ondersteund door een programmasecretaris en twee programmaondersteuners. De link met de RES-regio's wordt gelegd door vier **regio-accounthouders**, die allemaal verantwoordelijk zijn voor een deel van de RES-regio's. Via hen kunnen de regio's om hulp vragen en ontvangen ze vanuit het NP RES informatie en kennis over de energieopgaven. Daarnaast werken dertien **thematrekkers** aan kennis- en ondersteuningsproducten voor de regio's. Dit zijn vaak

¹⁶ Partijen in de programmaraad (2023) zijn: Wethouder gemeente Zwijndrecht, Wethouder gemeente Assen, Wethouder gemeente Oosterwijk, Gedeputeerde provincie Overijssel, Gedeputeerde provincie Noord-Holland, Wethouder gemeente Overbetuwe, Coöperatie Energie Samen, Natuur- en milieufederaties, Nederlandse vereniging voor Duurzame Energie, Planbureau voor de Leefomgeving, Netbeheer NL, Participatiecoalitie, Energie NL, Jong RES, DB lid FNV, LTO, VNO-NCW MKB Nederland, BOVAG.

¹⁷ Aantallen afkomstig van website NP RES, peildatum augustus 2024. Zie: <https://regionale-energiestrategie.nl/organisatie+20/default.aspx>.

parttime en gecombineerde rollen met bijvoorbeeld een accounthouder of andere werkgevers. Daarnaast is er een team van vijf **communicatieadviseurs** die in de regio's op communicatief gebied ondersteunen.

De medewerkers van het NP RES hebben allemaal hun eigen taken en verantwoordelijkheden, maar werken tegelijkertijd nauw samen en dragen allemaal bij aan de programmadoelstellingen. Regio-accounthouders verzamelen vragen en informatie uit de regio's, die ze vervolgens intern doorgeven aan de thematrekkers. Deze thematrekkers zoeken vervolgens naar oplossingen, bijvoorbeeld door middel van kennisontwikkeling. Tegelijkertijd verzamelen de thematrekkers ook zelf signalen uit het veld. Het managementteam (MT) kan daarnaast bepaalde onderwerpen, vragen of problemen doorzetten naar de landelijke opdrachtgevers. De communicatie werkt beide kanten op: landelijke partijen kunnen ook informatie delen met het NP RES, die vervolgens via de regio-accounthouders wordt doorgegeven aan de RES-regio's. De liaisons spelen hier een belangrijke rol bij.

Daarnaast kunnen de regio's aanspraak doen op een **expertpool** als ze specifieke vragen hebben. Deze expertpool wordt door de RVO aangestuurd. Het NP RES zorgt dat de regio's in contact worden gebracht met de experts en dat de experts de regio's verder kunnen helpen in hun opgaven.

Ontwikkelingen

De grootste veranderingen in de governance van het NP RES zijn de introductie van de liaisons in 2020 als spilfunctie tussen het NP RES en de opdrachtgevende organisaties en de toevoeging van Netbeheer Nederland als nauwe samenwerkingspartner bij de opdrachtgevende partijen. Ook zijn er intern een aantal veranderingen doorgevoerd. Zo is er sinds 2023 een MT-lid en accounthouder minder, maar zijn er meer thematrekkers bijgekomen. Verder is de governance grotendeels hetzelfde gebleven in de periode 2019-2024. Ook in het bredere netwerk zijn er weinig aanpassingen geweest. Gremia hebben enkel meer aanscherping gekregen van qua onderwerpen of doel of komen met een andere frequentie samen.

2.3 Werkwijze en activiteiten

Het NP RES vervult een faciliterende rol ter ondersteuning van de regio. Ze hebben hierin geen sturende rol, maar bewegen in de 'tussenruimte' tussen Rijk en regio. Het programma werkt vanuit een aantal kernkrachten, die zijn geformuleerd op basis van de ervaringen die zijn opgehaald tijdens het opstellen van het programmaplan voor de periode 2022-2025:¹⁸

- **Verbindend** in het leggen van contact tussen de RES-regio's, de verschillende bestuurslagen en het gehele RES-netwerk.
- **Onafhankelijk** en **neutraal** voor de opgaven en voor de regio's gezamenlijk.
- **Faciliterende** rol ten aanzien van het in hun kracht zetten van betrokkenen.
- **Kennis en ervaringen delen** met regio's, bijvoorbeeld middels het uitbrengen van handreikingen en kennisproducten.
- **Signaleren van knelpunten** en **delen van handvaten** om deze knelpunten op te lossen (bijvoorbeeld bij knelpunten tussen beleid en uitvoering).

Om bovenstaande kernkrachten te realiseren, houdt het NP RES zich met verschillende activiteiten bezig. Hierbij kan onderscheid worden gemaakt tussen activiteiten rondom het articuleren van kennis (ophalen, vastleggen, ontwikkelen en verspreiden), het verbinden van betrokkenen, het faciliteren van samenwerking, en het monitoren van de voortgang bij de RES-regio's. NP RES ontwikkelt kennis- en

¹⁸ Programmaplan NP RES 2.0: 2022-2025.

informatiedocumenten en organiseert sessies en bijeenkomsten waar vanuit de regio's vraag naar is. Hieronder volgen een aantal voorbeelden van activiteiten van het NP RES:

- Ontwikkelen en delen van:
 - Halfjaarlijkse RES-foto's
 - Werkbladen (ook over specifieke thema's)
 - Handreikingen
 - Uitlegvideo's en andere communicatiemiddelen (bijv. infographics)
 - Praktijkverhalen
- Organiseren van:
 - RES congres
 - Inhoudelijke bijeenkomsten
 - RES-coördinatoren dag
 - Masterclasses
 - Infosessies (ook over specifieke onderwerpen, zoals de Omgevingswet of burgerbetrokkenheid)
- Faciliteren van (in samenwerking met RVO):
 - Expertpool
 - Helpdesk Wind op Land
 - Helpdesk Zonopwek

Een andere belangrijke activiteit van het NP RES is het monitoren van de voortgang van de RES-regio's. Dit wordt gedaan door een structurele monitoringscyclus die wordt uitgevoerd door het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL). Ieder jaar in juli verzamelt het NP RES gegevens bij de RES-regio's en eens in de twee jaar leveren regio's een officieel voortgangsdocument op. Op basis van deze informatie brengt het PBL jaarlijks in december een voortgangsrapportage uit. Hiermee reikt het PBL 'een nationale spiegel van de RES'en' aan.¹⁹ Dit was eerst eens in de twee jaar, maar gezien de wenselijkheid om bij te kunnen sturen op basis van de monitoring, is dit naar een jaarlijkse monitoring gegaan tot in elk geval 2025.

Daarnaast wordt er twee keer per jaar (in juli en december) een RES-foto gepubliceerd met daarin de stand van zaken bij de RES-regio's. In het voorjaar wordt er ambtelijke informatie opgehaald over de stand van zaken, in het najaar ligt de focus op de bestuurlijke informatie. De foto's vormen een landelijk beeld van waar de 30 RES-regio's staan op weg naar 2030, met een vooruitblik naar de komende periode.²⁰

Tot slot rapporteert het NP RES over de eigen uitgevoerde activiteiten in kwartaalrapportages en jaarverslagen.

2.4 Veranderende context

Sinds 2019 heeft het NP RES gefunctioneerd in een dynamische en soms turbulente context. Gedurende deze periode hebben, naast maatschappelijke en politieke veranderingen, zowel de energietransitie als de ruimtelijke ordening ingrijpende veranderingen doorgemaakt. Al deze veranderingen zijn van invloed geweest op de uitvoering van de RES'en en daarmee de rol van het NP RES. Het NP RES opereert binnen het kader van nationale klimaatdoelen en het Klimaatakkoord, met als focus duurzame

¹⁹ Matthijsen, J. et al. (2023). Monitor RES 2023; Een voortgangsanalyse van de Regionale Energie Strategieën. Planbureau voor de Leefomgeving.

²⁰ Zie: <https://www.regionale-energiestrategie.nl/actueel/overzicht+fotos+np+res/default.aspx>.

energieopwekking en CO₂-reductie, maar moet daarbij voortdurend inspelen op een veranderende realiteit. Daarnaast is het Klimaatakkoord inmiddels aangevuld met het Nationaal Plan Energiesysteem (NPE) waarin de ambitie voor 2030 is opgehoogd en voor 2050 is neergezet.

De energiecrisis die in 2022 escaleerde, verhoogde de urgentie van de energietransitie aanzienlijk en zette extra druk op de ambities van de RES'en. Deze situatie zorgde voor een verhoogde aandacht voor energiezekerheid en de noodzaak om snel te handelen op rijksniveau, wat soms botste met de meer geleidelijke, bottom-up aanpak die het NP RES kenmerkt.

Verder blijkt uit de meest recente RES-foto dat het realiseren van de gezamenlijke ambities uit de RES 1.0'en (die samen optelden tot 55 TWh) onder grote druk staat en niet gehaald zal worden in 2030.²¹ Maar ook het behalen van de doelstelling van 35 TWh in 2030 komt onder druk te staan. Dit komt vooral door bemoeilijkende factoren zoals netcongestie en de toenemende ruimtelijke claims, waaronder stikstof, natuur, wonen, mobiliteit en defensie en de bijbehorende (nationaal) programma's en overlegtafels die daarbij zijn ontstaan (LAN, NPLW, NPE, Energyboards, Energievisies, (p)MIEK etc.). Deze factoren hebben geleid tot spanningen en moeilijke keuzes voor de regio's, die nu richting uitvoering gaan. Het vergroot de noodzaak voor een grotere mate van integrale coördinatie in de ruimtelijke ordening door de regio's en een intensievere samenwerking tussen verschillende overheidsniveaus en de vele programma's die elk hun eigen focus kennen.

²¹ RES-foto juli 2024.

3. Voortgang NP RES

In dit hoofdstuk gaan we in op de voortgang op de zes doelstellingen van het NP RES in de periode 2019-2024. We starten telkens met onze dikgedrukte bevinding, met daaronder de feiten en percepties die we hebben opgehaald in het onderzoek.

3.1 Ondersteuning RES-regio's

Doelstelling 1 van het NP RES luidt: *Het ondersteunen van de RES-regio's geïnitieerd door de decentrale overheden en hun koepels, en het Rijk bij de totstandkoming van gedragen RES'en en de realisatie daarvan.*

Bevinding 1. Het NP RES heeft de RES-regio's de afgelopen jaren op verschillende manieren ondersteund bij de totstandkoming van RES'en en de realisatie daarvan. Deze ondersteuning wordt door nagenoeg alle bevraagde betrokkenen als zeer waardevol ervaren. De ondersteuning is met name groot rondom het thema duurzame opwek, en in mindere mate op het thema warmte.

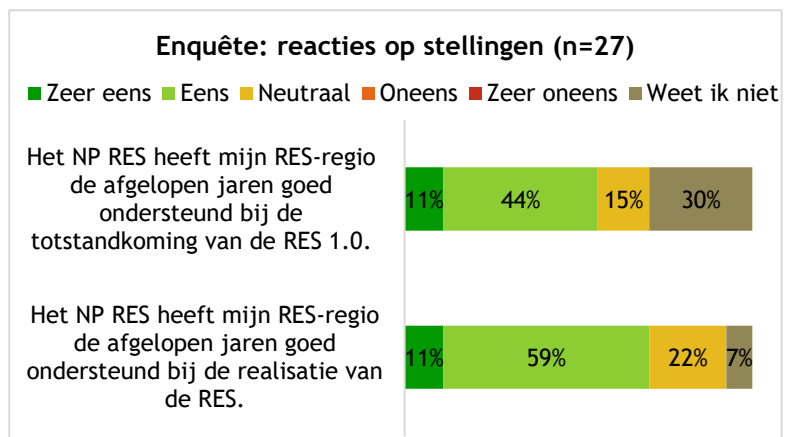
Feiten

Het NP RES heeft de 30 RES-regio's via verschillende activiteiten ondersteund in hun RES-proces. Voorbeelden van deze activiteiten zijn het ontwikkelen en delen van kennisproducten (zie bijvoorbeeld de werkbladen²² of de communicatietools²³ op de website van het NP RES), het communiceren over relevante ontwikkelingen, het faciliteren van bijeenkomsten (zie de RES Agenda op de website²⁴), het verbinden van partijen onderling en het aanbieden van individuele ondersteuning.

Percepties

Uit de enquête en de gesprekken komt een eenduidig signaal naar voren dat de ondersteuning als waardevol wordt ervaren voor het RES-proces. Veel RES-regio's en andere gesprekspartners benoemen expliciet dat als de ondersteuning van het NP RES er niet was geweest, de huidige voortgang van de RES'en niet zou zijn bereikt. Het gaat dan bijvoorbeeld om de resultaten rondom de RES 1.0 (gedragen RES-biedingen) en het hoge gezamenlijke kennisniveau van de RES-regio's. De waardering blijkt verder uit het volgende:

- Het grootste deel van de RES-regio's geeft in de enquête aan dat het NP RES hen goed heeft ondersteund bij de totstandkoming van de RES 1.0 en bij de realisatie van de RES (zie figuur 3). Dit signaal wordt bevestigd in de gesprekken met de RES-regio's: gesprekspartners zijn zeer positief over de geboden ondersteuning, noemen veel complimenten voor het NP RES en kunnen beperkt verbeterpunten

Figuur 3. Reacties uit enquête op stellingen over ondersteuning.

²² Zie: <https://www.regionale-energiestrategie.nl/werkwijze/handreiking+20+en+werkbladen>.

²³ Zie: <https://regionale-energiestrategie.nl/communicatie/>.

²⁴ Zie: <https://regionale-energiestrategie.nl/res+agenda>.

- noemen. Wel geeft ook 30% (8 respondenten) aan niet te weten of hun regio goed ondersteund is. Het gaat daarbij om betrokkenen die pas sinds 2021 of later bij de RES-regio betrokken zijn.
- Uit de enquête komt daarnaast naar voren dat de activiteiten en producten die het NP RES aanbiedt veel worden gebruikt door alle RES-regio's. Daarbij komt naar voren dat de bijdrage van de producten en activiteiten aan het RES-proces door het merendeel van de respondenten als (heel) goed wordt ervaren. Bijna geen enkel product wordt als (heel) slecht ervaren. Dit geldt voor zowel de bijeenkomsten als de activiteiten (zie bijlage IV, 'Producten en activiteiten' voor de beoordeling van respondenten per product):
 - Bijeenkomsten: een ruime meerderheid geeft aan de bijdrage van de RES-coördinatoren (88% van de respondenten), het RES congres (85%) en de inhoudelijke bijeenkomsten (81%) als (heel) goed te waarderen.
 - Producten: ook de bijdrage van de producten worden door een ruime meerderheid als (heel) goed gewaardeerd: de website van het NP RES (89% van de respondenten); de werkbladen (78%), de handreiking RES (78%), de uitlegvideo's en andere communicatiemiddelen (78%) en praktijkverhalen (74%).
 - Ook zijn respondenten van de enquête gevraagd naar hun oordeel over de ondersteuning per thema. Daaruit blijkt dat de RES-regio's over het algemeen positief zijn over de ondersteuning op de verschillende thema's, maar er wel verschillen zijn tussen thema's (zie bijlage IV, 'Thema's' voor de beoordeling van respondenten per thema):
 - Van alle thema's krijgt het thema 'wind' de meeste positieve beoordelingen: 7% zeer goed en 59% goed. Verder is een meerderheid van de RES-regio's positief over de ondersteuning op 'participatie en communicatie', 'lokaal eigendom en energiegemeenschappen' en 'energiesysteem'. Daarbij is telkens een (ruime) kwart van de respondenten neutraal. Geen enkele respondent vindt de ondersteuning op deze thema's slecht.
 - Over de ondersteuning op het thema 'warmte' zijn respondenten veelal neutraal: slechts 22% vindt die ondersteuning goed, 56% is neutraal en 22% geeft aan 'niet van toepassing'. Dit signaal komt ook terug in de gesprekken: gesprekspartners geven aan zich minder goed ondersteund te voelen op het thema warmte, specifiek in vergelijking met de ondersteuning op het thema opwek (zon en wind). Een deel van de regio's had graag (meer) ondersteuning van het NP RES gehad op dit thema, maar de meeste regio's zien dit primair als de rol van het NPLW (en de voorloper daarvan, het Programma Aardgasvrije Wijken).
 - De ondersteuning op het thema 'data en monitoring' krijgt ten opzichte van de andere thema's de meeste kritiek, al zijn de meeste respondenten nog steeds positief. 15% ervaart de ondersteuning als zeer goed en 41% als goed, maar ook 11% (3 respondenten) ervaart de ondersteuning als slecht. In paragraaf 3.2 wordt nader ingegaan op de ervaringen rondom de monitoring.
 - Op de vraag in de enquête of er thema's zijn die de RES-regio's missen, wordt genoemd: scenario-ontwikkeling, de governance van de energie-infrastructuur (bijvoorbeeld: hoe verhouden RES-regio's zich tot de pMIK), de rol van het waterschap en kernenergie.
 - Naast de coördinatoren van de RES-regio's, zijn ook de bevraagde provincies en gemeenten overwegend positief over de ondersteuning die het NP RES heeft geboden. Wel zijn er verschillen in hoeverre de informatie provincies en gemeenten wel en niet bereikt. Dit is te verklaren doordat de RES-regio's de eerste doelgroep zijn van de kennisdeling en communicatie. Ook is het bereik afhankelijk van de werkwijze en inrichting van de samenwerking per regio en regio-accounthouder, en de mate waarin er direct contact is tussen het NP RES en medewerkers van provincies en gemeenten. Zo zijn er provincies waar slechts één RES-regio is en waarbij de regio-accounthouder van het NP RES periodiek overleg voert met de RES-coördinator én een medewerker van de provincie. Daar komt de informatie makkelijker bij de provincie dan in

provincies waar meerdere RES-regio's zijn en/of de regio-accounthouder geen vaste overlegstructuur heeft met de provincie.

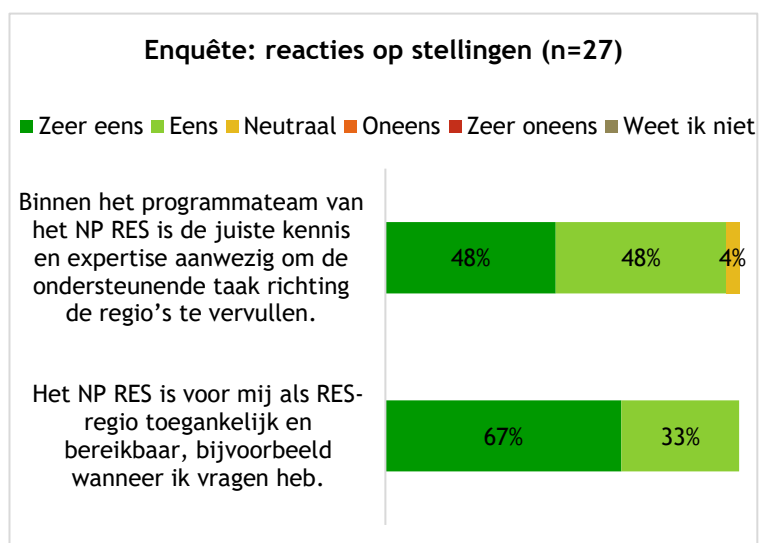
- Daarbij zien gesprekspartners een positieve ontwikkeling voor wat betreft de pro-activiteit van het NP RES in de kennisdeling en communicatie. Zij constateren dat het programma in de eerste jaren nog enigszins reactief was, maar in de loop der jaren steeds meer in staat is om proactief te reageren op ontwikkelingen die de RES'en raken. Voorbeelden die gesprekspartners daarbij noemen zijn de essays over de impact van verkiezingsuitslagen en over de Omgevingswet. Het NP RES is volgens hen steeds beter in staat om op de juiste momenten te reageren op ontwikkelingen en op de juiste momenten kennisproducten te delen of bijeenkomsten te organiseren. Daarnaast noemen gesprekspartners dat het NP RES steeds beter kan inschatten welke informatie of ervaringen bruikbaar zijn voor verschillende regio's.
- Tot slot benoemen gesprekspartners dat het NP RES in staat is geweest alle RES-regio's te ondersteunen, ondanks de verschillen tussen de 30 RES-regio's.

Bevinding 2. Belangrijke aspecten die de ondersteuning van het NP RES waardevol maken voor gesprekspartners, zijn de werkwijze en positionering van het NP RES.

Percepties

De ondersteuning van het NP RES heeft volgens gesprekspartners onder andere meerwaarde door de werkwijze die het programma hanteert én de wijze waarop het programma zich positioneert. Het NP RES fungeert als tussenlaag tussen Rijk en regio. Daarbij weet het NP RES goed wat er speelt op regio-niveau (onder andere door de regio-accounthouders) én op landelijk niveau (door de korte lijnen met de ministeries en koepels). Die twee niveaus brengt het NP RES bij elkaar in wat gesprekspartners de 'tussenruimte' noemen tussen Rijk en regio. Gesprekspartners zijn positief over de volgende aspecten van de werkwijze van het NP RES:

- Inrichting programmabureau. Gesprekspartners zijn zeer positief over de keuzes die zijn gemaakt rondom de inrichting van rollen binnen het programmabureau. De regio-accounthouders hebben veel contact met de RES-regio's en zijn erg actief in de regio, waardoor ze volgens gesprekspartners goed weten wat er speelt. Vervolgens is het NP RES in staat de informatie uit de regio's te bundelen, op te schalen en via de thematrekkers om te zetten naar bruikbare kennisproducten voor andere regio's. Ook is deze werkwijze effectief waar het gaat om het verbinden van regio's onderling, bijvoorbeeld wanneer zij te maken hebben met vergelijkbare uitdagingen. Daarnaast zijn gesprekspartners zeer positief over het MT dat de dagelijkse aansturing van het programmabureau verzorgt, maar ook zelf actief werkt aan de zes doelstellingen en zelf ook regelmatig de regio's ingaat. De RES-regio's zijn daarbij (zeer) positief over de kennis en expertise bij het programmateam en de toegankelijkheid van het programma (zie ook figuur 4). Ook andere gesprekspartners prijzen daarbij de kundigheid van de medewerkers van het programmabureau en hun diepgaande kennis van wat er speelt.

Figuur 4. Reacties uit enquête op stellingen over programmabureau.

- Vraaggestuurde werkwijze. De inzet van het NP RES is vraaggestuurd. Het NP RES bepaalt waar zij op inzet, op basis van waar de RES-regio's op dat moment het meest behoefte aan hebben. Een voorbeeld daarvan is het verbreden van het NP RES door het toevoegen van nieuwe thema's, zoals energiesysteem en desinformatie.²⁵ Met name de RES-regio's prijzen deze werkwijze van het NP RES. Wel zien sommige andere gesprekspartners als een risico van deze werkwijze dat de scope van het NP RES hiermee steeds breder wordt en de overlap met andere onderwerpen of beleidsdomeinen groeit (zie ook paragraaf 3.4).
- Gemeenschappelijke taal. Naast het verbeteren van het kennisniveau van de regio's zet NP RES zich ook in op het creëren van een gemeenschappelijke taal binnen het RES-netwerk. Gesprekspartners geven aan dat een gemeenschappelijke taal bijdraagt aan de mate waarin met elkaar gesproken kan worden over de RES met andere partijen in de regio en op rijksniveau, omdat het volgens hen bijdraagt aan het creëren van een gelijkwaardige relatie onderling. Daarnaast draagt het bij aan de mate waarin geleerd kan worden in het RES-netwerk, omdat alle partijen op dezelfde lijn zitten en over hetzelfde spreken.

Naast de werkwijze zijn gesprekspartners positief over de organisatiecultuur en de wijze waarop het NP RES zich positioneert:

- Adaptieve, lerende houding bij programmamedewerkers. Doordat het NP RES weet wat er speelt, is het programma in staat om informatie en kennis effectief te delen. Daardoor hoeven de regio's niet allemaal zelf het wiel uit te vinden, maar kunnen ze leren van en met elkaar. Tegelijkertijd stelt het NP RES zich volgens de RES-regio's niet belerend of sturend op: het programma neemt zelf ook een lerende houding aan. De focus ligt op helpen en samen leren, in plaats van voorschrijven wat moet gebeuren en sturen vanuit een starre, hiërarchische houding.
 - Meer concreet geven verschillende RES-regio's aan dat zij ervaren dat programmamedewerkers bij vragen vanuit de regio's niet pretenderen 'het al te weten', maar juist de indruk te wekken dat 'we het samen moeten uitvinden'.
 - Daarbij staat het programmabureau volgens de RES-regio's en andere gesprekspartners open voor suggesties en tonen ze inlevingsvermogen. Veel gesprekspartners geven dan ook aan het lastig te vinden om in het kader van de evaluatie concrete verbeterpunten voor het programmabureau te noemen, omdat zij verbeterpunten meestal zelf al terugkoppelen aan het NP RES, waarna het NP RES daarmee aan de slag gaat.
 - Gesprekspartners vinden het programmabureau daarnaast transparant over wanneer ze leren en wat ze niet weten. Daarmee moedigt het NP RES anderen aan om dit ook te doen. Enkele gesprekspartners geven aan dat zij zelf daardoor ook 'veiligheid' voelen om onderling moeilijkheden te delen. Dit bevordert volgens hen het gezamenlijke leren. Deze houding observeerden we tijdens de interviews met het NP RES zelf ook, waarbij de betrokken medewerkers van het programma open waren over verbeterpunten en lessen die zij hebben geleerd en reflectief zijn op hun eigen rol.

Voorbeeld

Een gesprekspartner noemt als voorbeeld van de lerende houding de Handreiking RES. Deze handreiking bevat geen voorschrijvende richtlijnen, maar juist handvaten (waar moet je aan denken) met voldoende ruimte om dingen op de eigen manier in te vullen.

- Neutraliteit en afstand tot het ministerie. Het NP RES krijgt haar opdracht van de ministeries van KGG (voorheen EZK) en VRO (voorheen BZK), IPO, VNG en de Unie van Waterschappen.

²⁵ Zie: <https://www.regionale-energiestrategie.nl/energiesysteem/default.aspx> en <https://www.regionale-energiestrategie.nl/Nieuws/2709871.aspx?t=Nieuw-Werkblad-Desinformatie>.

Tegelijkertijd beoogt het NP RES zich neutraal en onafhankelijk op te stellen. Dat wordt in de praktijk herkend door gesprekspartners van zowel de regio's als daarbuiten. Uit de enquête komt naar voren dat het grootste deel van de RES-regio's (70%) het (zeer) eens is met de stelling dat de neutrale positie van het NP RES de RES-regio helpt bij het RES-proces. De overige 30% is neutraal over deze stelling; niemand is het oneens. Gesprekspartners lichten verder toe dat zij het NP RES in de praktijk niet zien als een verlengstuk van de ministeries, maar als losse partij die zich beweegt in de tussenruimte tussen Rijk en regio. Dat is te danken aan de wijze waarop het NP RES is gepositioneerd, zowel qua houding (vraaggestuurd, ondersteunend aan de RES-regio's) als fysiek (het kantoor is niet bij het ministerie, maar bij de Unie van Waterschappen). Deze neutraliteit zorgt er volgens gesprekspartners voor dat het NP RES beter in staat is de regio's te ondersteunen én dat er draagvlak is bij de verschillende typen betrokkenen in het RES-veld, omdat het NP RES niet vanuit één perspectief opereert.

3.2 Monitoring

Doelstelling 2 van het NP RES luidt: *Het zorgen voor een heldere visie en duidelijke kaders m.b.t. de RES, zodat ambities van de 30 RES'en vergeleken, opgeteld en gemonitord kunnen worden in het proces naar 2030.*

Bevinding 3. Het NP RES heeft via de RES monitor een systematiek opgezet voor de monitoring van de voortgang van duurzame energieopwekking op land, zodat de ambities van de 30 RES'en vergeleken, opgeteld en gemonitord kunnen worden. Voor de Regionale Strategie Warmte (RSW) is dit tot op heden een uitdaging.

Feiten

Het NP RES heeft het PBL de opdracht gegeven voor het opstellen van een **RES monitor**²⁶ en bijbehorende kaders. Het PBL heeft, in co-creatie met NP RES, een systematiek opgesteld voor de jaarlijkse RES monitor. Hierin worden begrippen gedefinieerd en is vastgesteld waarover RES'en moeten rapporteren, zodat de voortgang van de RES-regio's onderling te vergelijken is. De RES-regio's vullen ten behoeve van de monitor een QuickScan in en publiceren elke twee jaar een RES voortgangsdokument. Ook de concept RES en RES 1.0 dienen als input voor de monitor. Voor de voortgang in de warmtetransitie zijn de Transitievisie Warmte (TVW) en de Regionale Strategie Warmte (RSW) belangrijke input. De minister van KGG (voorheen EZK) gebruikt de RES monitor voor Kamerbrieven om te informeren over de voortgang van de RES'en. Tot op heden zijn er vier RES monitors uitgebracht.

Waar het gaat om de monitoring van de voortgang op warmte (RSW), geldt dat het warmtevraagstuk in verschillende mate in de regio's speelt. Dit is ook terug te zien in de uitwerking van plannen in de concept-RES'en: *“De RSW varieert van paragraaf tot aparte publicatie”*.²⁷ Deze verschillen worden ook in de RES monitor van 2023 als opvallend opgemerkt.²⁸ De RES-monitor bevat dan ook geen kwantitatieve voortgang van de RSW en warmte, maar enkel een kwalitatieve reflectie op de ontwikkelingen op deze thema's. Daarbij geldt wel dat de kwantitatieve doelstelling voor warmte (in 2050 moeten bijna 7

²⁶ Zie: <https://www.regionale-energiestrategie.nl/actueel/overzicht+fotos+np+res/default.aspx>.

²⁷ Matthijsen, J. et al. (2021). Monitor concept-RES; Een analyse van de concept-Regionale Energie Strategieën. Planbureau voor de Leefomgeving.

²⁸ Matthijsen, J. et al. (2023). Monitor RES 2023; Een voortgangsanalyse van de Regionale Energie Strategieën. Planbureau voor de Leefomgeving.

miljoen woningen en 1 miljoen andere gebouwen aardgasvrij zijn²⁹) en regie daarop bij de gemeenten ligt (en niet bij de RES'en). Zij worden daarin ondersteund door het NPLW (en niet het NP RES).

Percepties

De eerste monitor, gebaseerd op de concept-RES, concludeerde dat de doelstelling van 35 TWh haalbaar zou moeten zijn op basis van de ambities van de 30 RES-regio's.³⁰ Het PBL nuanceerde dit echter door erop te wijzen dat de biedingen verschillend tot stand waren gekomen, variërende mate van realisme kende, en dat de data lastig te vergelijken waren. Zo werd beschreven dat er onder RES'en verschillende definities waren met betrekking tot het huidige - en het pijplijnvermogen. Deze verschillen waren deels te verklaren door de generieke aanpak van het PBL, en deels door de flexibiliteit die de RES-regio's kregen om het zelf uit te zoeken, wat resulteerde in uiteenlopende methoden en definities op regioniveau. Hoewel dit de regio's veel nieuwe kennis opleverde, bleek het moeilijk om de regiobiedingen generiek te duiden en onderling te vergelijken. Gesprekspartners geven aan dat hierin inmiddels verbetering is opgetreden. Dit is volgens gesprekspartners ook terug te zien in de RES monitor van 2023, waarin de regio's beter onderling vergelijkbaar zijn door scherpere definities en aanpassingen aan de uitgevraagde data van het PBL.³¹

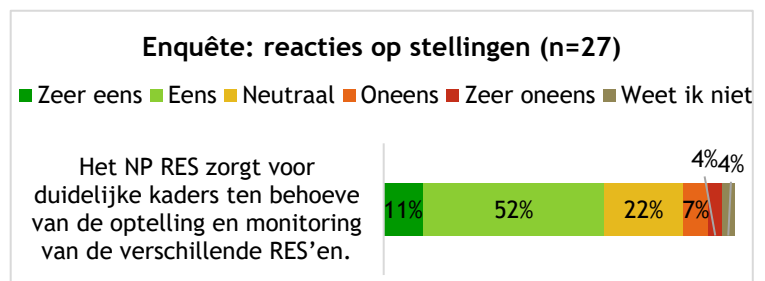
Voor de RSW geeft het PBL aan dat de doelstelling van de RES'en op het gebied van warmte kwalitatief is, waardoor kwantificering uitdagend is.

Bevinding 4. Uit de enquête en de gesprekken komt naar voren dat het NP RES heeft bijgedragen aan duidelijke kaders voor het vergelijken, optellen en monitoren van de RES ambities. De monitoring wordt als intensief ervaren, zowel door PBL als de RES-regio's. Tegelijk wordt de noodzaak hiertoe gezien en verlopen de processen inmiddels gestroomlijnder.

Percepties

Meer dan de helft van de RES-regio's geeft in de enquête aan dat het NP RES zorgt voor duidelijke kaders ten behoeve van de optelling, vergelijking en monitoring van de verschillende RES'en (zie figuur 5). Drie regio's zijn minder tevreden. Uit de gesprekken met de RES-regio's blijkt dat voor sommige regio's de kaders niet goed aansluiten bij de lokale situatie of dat vragen uit de QuickScan moeilijk zijn om in te vullen. Ook wordt de dataverzameling als intensief ervaren en wordt er gevoelsmatig meer uitgevraagd dan noodzakelijk voor de rapportage (bijvoorbeeld op het gebied van lokaal eigendom, waar wel naar gevraagd wordt maar geen duidelijkheid over is wat er mee gedaan wordt). Het PBL geeft aan dat dankzij de opdracht vanuit NP RES een eenduidig kader voor de monitoring van energieopwekking op land hebben ontwikkeld. Dit was volgens het PBL noodzakelijk omdat een dergelijk kader nog ontbrak.

Inmiddels staat de systematiek voor dataverzameling en werkt dit proces grotendeels via openbare data van RVO en CBS. Ook de regio's zien deze ontwikkeling. De meeste regio's geven aan inmiddels

Figuur 5. Reacties uit enquête op stelling over monitoring.

²⁹ Zie: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/aardgasvrij-wonen/bestaande-gebouwen-aardgasvrij-maken>.

³⁰ Matthijsen, J. et al. (2021). Monitor concept-RES; Een analyse van de concept-Regionale Energie Strategieën. Planbureau voor de Leefomgeving.

³¹ Matthijsen, J. et al. (2023). Monitor RES 2023; Een voortgangsanalyse van de Regionale Energie Strategieën. Planbureau voor de Leefomgeving.

ook een redelijk efficiënte werkwijze te hebben met betrekking tot de monitoring, en zien het aanvullen van de informatie als ‘noodzakelijk kwaad’. Tijdens de groepsgesprekken begonnen de RES-regio’s ook onderling lessen uit te wisselen over efficiënte monitoring.

Bevinding 5. De RES-foto en de RES monitor hebben elk een ander karakter en doel. Beide instrumenten vullen elkaar goed aan, maar het is belangrijk dat dit onderscheid helder is voor alle betrokken partijen.

Feiten

In aanvulling op de RES monitor, publiceert NP RES ook twee keer per jaar de **RES-foto**. De RES-foto is een landelijk beeld van waar de 30 RES-regio’s staan op weg naar 2030, waarin wordt ingegaan op de stand van zaken in de regio’s (inclusief praktijkvoorbeelden), signalen uit de omgeving (vanuit de media, partners en inwoners), reflecties op de energietransitie en een vooruitblik naar de komende periode. Ook worden belangrijke aandachtspunten uit de RES monitor herhaald. Tot op heden zijn er 12 RES-foto’s uitgebracht.

Percepties

Gesprekspartners zien zowel de RES monitor als de RES-foto’s niet alleen als monitoring van de voortgang van de RES’en, maar ook als een tool om lessen uit te wisselen, een regio in het zonnetje te zetten en regio’s te motiveren. Regio’s zien de aandacht voor hun activiteiten als een moment van waardering voor wat er in de regio gebeurt. Daarnaast geven regio’s aan dat de RES-foto’s en de RES monitor motiverend werken: voor zowel voorlopers (om te zien dat ze goed bezig zijn), als voor achterblijvers (vanuit het gevoel dat ze een stapje bij moeten zetten om de andere regio’s bij te houden).

Voor wat betreft het karakter van de twee monitors zijn er verschillen:

- Gesprekspartners beschouwen de RES monitor als een onafhankelijk en betrouwbaar instrument dat inzicht biedt in de kwantitatieve voortgang van de RES’en, met wetenschappelijke duiding van de resultaten. Het betrekken van het PBL wordt gezien als een slimme keuze vanwege de onafhankelijkheid en inhoudelijke neutraliteit. Deze eigenschappen maken de RES monitor ook geschikt als informatiebron voor de Tweede Kamer.
- De RES-foto wordt daarentegen door gesprekspartners ook wel als een signalerend en agenderend-instrument beschouwd. De RES-foto’s zijn een belangrijk communicatiemoment voor het programma en de regio’s, en het NP RES tracht daarin vooral feitelijk te zijn. Voor enkele opdrachtgevende partijen wordt dat als verkapt signalerend en agenderend gezien, en wat de regio’s betreft is het soms juist niet scherp genoeg. Gesprekspartners vinden dat de RES-foto’s best signalerend en agenderend mogen zijn, maar het is voor hen vooral belangrijk dat deze functie dan ook expliciet gemaakt wordt.

3.3 Kansen en belemmeringen

Doelstelling 3 van het NP RES luidt: *Het benutten van veel voorkomende kansen en het wegnemen van belemmeringen binnen het RES-proces.*

Bevinding 6. Het NP RES draagt bij aan het benutten van veel voorkomende kansen en het wegnemen van belemmeringen op vier niveaus: institutioneel, pragmatisch, kennis en ondersteunend. Dit doet het NP RES door te werken vanuit invloed in plaats van macht. De effectiviteit van de bijdrage van het NP RES verschilt per niveau.

Feiten

NP RES richt zich op signalen vanuit de regio's en vanuit beleidsmakers op het gebied van beleid, wet- en regelgeving, regelingen en subsidies. Dit is een continu proces, over en weer, tussen beleid en uitvoering op de verschillende schaalniveaus (Rijk, provincie, gemeente). Medewerkers van het programma inventariseren en agenderen belemmeringen (via regio-accounthouders, RES-foto's en een knelpuntenmonitor), denken mee over oplossingen, bewaken de voortgang en koppelen vervolgens terug aan de regio's.

In het Programmaplan 2022-2025 werd nog gesproken over specifieke accounthouders die verantwoordelijk zijn voor deze doelstelling. In de praktijk geeft NP RES aan bewust gekozen te hebben om deze verantwoordelijkheid te integreren in het dagelijks werk van alle medewerkers. Het idee is dat hierdoor alle betrokkenen – van accounthouders, communicatieadviseurs en thematrekkers tot de programmadirecteur en programmamanagers – gezamenlijk bijdragen aan het realiseren van deze doelstelling. Aanvullend zijn er in 2021 vier onafhankelijke werkgroepen ingesteld om advies uit te brengen over de grootste knelpunten binnen het NP RES.

We onderscheiden vier niveaus waarop het NP RES beoogt bij te dragen aan het benutten van kansen en het wegnemen van belemmeringen:

1. Institutioneel niveau: Wets- en beleidswijzigingen.
2. Pragmatisch niveau: Oplossen van (kleinere) belemmeringen met de kracht van invloed.
3. Kennisniveau: Het ontwikkelen en delen van kennis.
4. Ondersteunend niveau: Bijdragen vanuit een neutrale en deskundige positie

Percepties

Institutioneel niveau: Wetswijzigingen en beleidswijzigingen

Sommige uitdagingen binnen de regio's vragen om institutionele oplossingen, zoals wets- of beleidswijzigingen. Hoewel het NP RES deze knelpunten signaleert, is het uitdagend om ze op te lossen omdat het programma geen mandaat heeft om wijzigingen door te voeren. De verantwoordelijkheid voor dergelijke wijzigingen ligt bij de betrokken overheidspartners. Wets- en beleidswijzigingen kunnen lang duren, mede doordat beleidsvraagstukken vaak in de Tweede Kamer besproken moeten worden, en omdat er soms conflicterende belangen zijn tussen departementen die hun eigen politieke opdrachten hebben. Een voorbeeld zijn de afstandsnormen voor windturbines, waarbij het ministerie van KGG (voorheen EZK) als doel heeft om windmolens te realiseren, terwijl het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) geluidshinder en slagschaduw probeert te beperken. De inrichting van de governance zorgt er echter voor dat de lijn naar de interbestuurlijke opdrachtgevers kort is, wat het NP RES in staat stelt om knelpunten snel te signaleren en bespreekbaar te maken op het juiste niveau.

Een voorbeeld van een beleidsmatig knelpunt is het kwaliteitsbudget van de SDE++ regeling. Al sinds het begin van de RES'en gaven de RES-regio's aan dat er spanning bestaat tussen verschillende maatschappelijke thema's, zoals kostenefficiëntie en maatschappelijke kwaliteit.³² In reactie daarop richtte het NP RES een onafhankelijke werkgroep op, die in de loop van 2021 het advies uitbracht om een kwaliteitsbudget in te voeren. In 2023 voerde Berenschot, in opdracht van NP RES, een verdere verkenning uit naar de implementatie van dit voorstel. Uiteindelijk werd op 10 september 2024 een vorm van het kwaliteitsbudget opgenomen in de SDE++ regeling.

Dit proces heeft relatief lang geduurd, mede door de complexiteit van het onderwerp, de discussie over de invulling en het feit dat het in de Tweede Kamer moest worden besproken. Zowel de departementale belangen als de intrinsieke moeilijkheid van het vinden van een geschikte oplossing speelden een rol. Dit voorbeeld illustreert dat het bij institutionele en beleidsmatige knelpunten moeilijk is om van een signaal naar een daadwerkelijke beleidsaanpassing te komen. Niet alleen omdat het veel tijd kost, maar ook omdat de oplossing hiervan bij het relevante departement of de politiek ligt, en niet binnen de macht van het NP RES. Het is niet vanzelfsprekend dat het zoals in dit voorbeeld ook tot resultaat leidt. Zo zijn er ook belemmeringen waarbij het minder goed lukt, zoals bij het verbinden van de RES aan andere relevante opgaven (zie paragraaf 3.4).

Pragmatisch niveau: Oplossen van (kleinere) belemmeringen vanuit kracht van invloed

Sommige knelpunten vragen om pragmatische, kleinere oplossingen. Hier kan het NP RES vanuit een positie van invloed effectief aan bijdragen. Het programmateam bestaat uit ervaren professionals die de beleidswereld goed kennen en inhoudelijk sterk zijn, wat hen in staat stelt om samen met bevoegde overheidspartners snel en doeltreffend tot oplossingen te komen. Dankzij deze proactieve en oplossingsgerichte aanpak, die inspeelt op de behoeften van de RES-regio's, is de waardering voor het NP RES bij gesprekspartners de laatste jaren gegroeid. Daarbij merken we op dat deze positie van invloed niet geïnstitutionaliseerd is: de effectiviteit van de inzet van het NP RES op dit niveau is dus afhankelijk van de mate waarin het programma die positie van invloed behoudt.

Een voorbeeld is de manier waarop het programmabureau samen met de RVO een pragmatische oplossing vond voor de situatie waarbij een SDE++ beschikking dreigde te verlopen vanwege vertraging bij het verkrijgen van een vergunning. De SDE++ bevat nu een artikel in de subsidieregeling waarin specifiek flexibiliteit wordt geboden voor situaties waarin vertraging optreedt bij het verkrijgen van een vergunning. Dit betekent dat projecten die vertraging oplopen door externe factoren, zoals langdurige vergunningprocedures, niet direct hun subsidie kwijt raken. De regeling biedt ruimte voor uitstel, zodat projecten toch door kunnen gaan zonder hun financiële steun te verliezen.³³

Kennisniveau: Het ontwikkelen en delen van kennis

Sommige knelpunten hebben betrekking op kennishiaten. Hier vervult het NP RES volgens gesprekspartners een belangrijke rol. Het programma speelt in op deze belemmeringen door specifieke kennis te ontwikkelen en te delen. Er zijn vier werkgroepen opgesteld naar aanleiding van de knelpunten die bij de RES 1.0 zijn vastgesteld. Deze werkgroepen richten zich in samenwerking met kennisinstututen en specialisten op thema's zoals zon-op-dak strategieën, kennisontwikkeling op het gebied van netimpact en de inpassing van RES-projecten in natuur en landschap.

De werkgroepen hebben diverse kennisproducten ontwikkeld, waaronder handleidingen, richtlijnen en "best practices". Daarnaast ontsluit het NP RES kennis die de RES-regio's hebben ontwikkeld via

³² Matthijsen, J. et al. (2021). Monitor concept-RES; Een analyse van de concept-Regionale Energie Strategieën. Planbureau voor de Leefomgeving.

³³ Zie: <https://www.regionale-energiestrategie.nl/werkwijze/kansen+knelpunten/advies+werkgroepen/default.aspx>.

monitors en door regio's direct met elkaar te verbinden. Hoewel deze producten niet alle uitdagingen volledig oplossen, bieden ze de regio's wel waardevolle handvatten.

Ondersteunend niveau: bijdragen vanuit een neutrale positie

Op ondersteunend niveau worden leden van het NP RES-programmateam regelmatig ingeschakeld als externe deskundigen, maar dan zonder hiërarchische rol. Het NP RES heeft een neutrale positie, zonder belangen die ze behartigen voor een bepaalde partij. Deze neutrale positie stelt hen volgens gesprekspartners in staat om effectief bij te dragen aan het oplossen van belemmeringen, bijvoorbeeld door partijen met elkaar aan tafel te zetten en door soms zelf deel te nemen aan de besprekingen als neutraal gesprekspartner. Ook hierbij geldt dat het NP RES vanuit een positie van invloed fungeert: omdat zij neutraal én invloedrijk is, wordt zij ook regelmatig gevraagd om deze functie van onafhankelijk gesprekspartner te vervullen.

Voorbeeld

Een voorbeeld voor de bijdrage van het NP RES aan het oplossen van knelpunten op ondersteunend niveau is hoe regio-accounthouders, de programmadirectie of iemand anders vanuit het NP RES vanuit een neutrale positie betrokken zijn bij de regio's om bestuurlijke samenwerking te faciliteren en/of uitdagingen op te lossen. Deze aanpak wordt door veel RES-regio's als zeer waardevol ervaren.

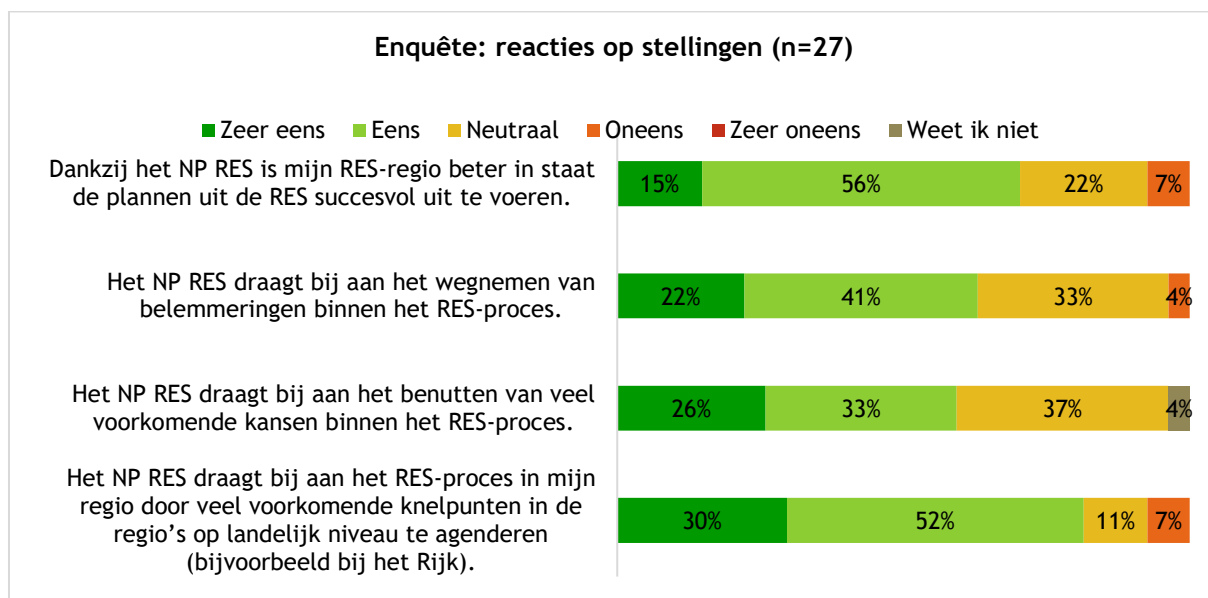
Bevinding 7. De RES-regio's zijn overwegend positief over hoe het NP RES in de praktijk bijdraagt aan het benutten van kansen en wegnemen van belemmeringen.

Percepties

De regio's beoordelen de bijdrage van het NP RES aan het wegnemen van belemmeringen en benutten van kansen overwegend positief, vooral op het gebied van agenderen:

- 82% van de respondenten is het (zeer) eens zijn met de stelling dat het NP RES bijdraagt aan het agenderen van knelpunten.
- 71% van de respondenten is het (zeer) eens dat dankzij het NP RES, hun regio beter in staat is om de plannen uit de RES succesvol uit te voeren.
- Voor wat betreft het wegnemen van belemmeringen en het benutten van veel voorkomende kansen, zijn relatief minder respondenten het eens met de stellingen. (Ruim) een derde van de respondenten geeft daarbij aan neutraal te zijn. Dit zou kunnen duiden op een realistisch beeld bij deze respondenten over de beperkingen van het NP RES op dit vlak.
- Van de 27 respondenten hebben vier respondenten één stelling met 'oneens' beantwoord. Eén respondent heeft twee stellingen met 'oneens' beantwoord. Drie respondenten gaven hier geen toelichting op, en één gaf aan de situatie niet goed te kunnen inschatten. De regio die twee keer

‘oneens’ antwoordde, gaf aan dat de knelpunten vooral intern zijn en dat het NP RES weinig invloed heeft op het oplossen van deze belemmeringen.

Figuur 6. Reacties uit enquête op stellingen over kansen en belemmeringen.

Voorbeeld

Een voorbeeld waarbij het NP RES volgens één gesprekspartner moeite heeft om te bepalen welke zaken landelijk geagendeerd moeten worden, is de belemmering door de Defensieradar voor de plaatsing van windturbines. Bij het opstellen van de RES 1.0 werd al geconstateerd dat er mogelijk conflicten zouden ontstaan tussen de belangen van Defensie en de opgave van de RES, met name als het gaat om de aanwezigheid van de Defensieradar. Waar de regio's de indruk hadden (gevoed door Defensie) dat de plaatsing van windturbines in gebieden met hoogtebeperkingen wel zou kunnen (na toetsing op de omvang van verkleining van de detectiekans), bleek na diverse onderzoeken dat er wel degelijk sprake was van belemmeringen. In vrijwel geen enkele situatie bleek plaatsing van windturbines mogelijk.

Dit probleem is volgens deze gesprekspartner na lang aandringen pas opgepakt, vanuit de (volgens deze gesprekspartner) onjuiste stelling dat dit een probleem is niet voor meerdere RES-regio's relevant is. Volgens deze gesprekspartner is dit echter onjuist en beïnvloedt dit probleem de realisatie van de RES-opgave in meerdere RES-regio's.

Enkele gesprekspartners van het programmabureau zelf vinden deze programmadoelstelling niet goed geformuleerd: het wegnemen van (alle) belemmeringen is namelijk onmogelijk voor het NP RES. Het NP RES kan enkel een bijdrage leveren. De RES-regio's geven in de gesprekken aan dat het ook niet van het programma verwacht wordt dat alle belemmeringen worden weggenomen. De mate waarin het NP RES tot nu toe heeft bijgedragen aan deze doelstelling wordt dan ook positief gewaardeerd.

Bevinding 8. Hoewel het NP RES effectief is in het signaleren en agenderen van knelpunten, uiten enkele betrokkenen zorgen over de afnemende daadkracht van het programma. Dit speelt met name nu de regio's steeds meer richting uitvoering gaan en sommige belemmeringen, zoals netcongestie en stikstof, onopgelost blijven.

Percepties

Enkele betrokkenen hebben hun zorgen geuit over de afnemende daadkracht van het programma, vooral nu de regio's steeds meer richting uitvoering gaan. Zij geven aan dat – hoewel het NP RES effectief is in het signaleren en agenderen van knelpunten – er integrale belemmeringen zijn die al sinds

de RES monitor van de concept RES bekend zijn, maar nog steeds niet zijn opgelost. In aanvulling daarop zijn er steeds meer belemmeringen waarvan de urgentie én complexiteit toeneemt, die deels buiten de directe invloed van het NP RES vallen. Het gaat dan bijvoorbeeld om grote ontwikkelingen die raken aan meerdere beleidsterreinen, zoals stikstof, netcongestie en windnormen (zie ook paragraaf 3.4).

Daarnaast geven verschillende gesprekspartners aan dat, nu enkele regio's achterblijven, de vraag is wie ervoor moet zorgen deze achterblijvers mee te nemen. Het NP RES kan hen enthousiasmeren en belemmeringen wegnemen binnen de eerder beschreven invloedssferen, maar heeft geen mandaat om knopen door te hakken (bijvoorbeeld wanneer een regio er niet uit komt op welke plekken te gaan bouwen) of om achterblijvers aan te spreken en daar consequenties aan te verbinden. Deze gesprekspartners constateren daarbij dat er binnen de RES-structuur momenteel geen duidelijk escalatiemechanisme is, wat volgens hen wel nodig is om consistentie te waarborgen in de voortgang van alle regio's. Er bestaat weliswaar een escalatiemechanisme (Route35³⁴), maar dit is volgens gesprekspartners onvoldoende duidelijk en effectief. Het mechanisme biedt te weinig harde afspraken en consequenties, waardoor er geen consistente aanpak is op het moment dat de uitvoering van plannen achterblijft, bijvoorbeeld doordat gemeenten er onderling niet uitkomen en/of doordat afspraken niet worden nagekomen.

Dit zien zij als belangrijke belemmering voor de uitvoering, waar het NP RES geen invulling aan kan geven. Sommige betrokkenen pleiten daarom voor meer centrale regie om deze problemen aan te pakken. Dit staat echter op gespannen voet met de decentrale aanpak van de RES.

3.4 Verbinding RES-proces met landelijke opgaves

Doelstelling 4 van het NP RES luidt: *Het verbinden van het RES-proces met gerelateerde en relevante opgaves op landelijk niveau, zodat de RES in haar context ontwikkeld wordt. Het gaat hierbij om het combineren van opgaven in de leefomgeving, zowel regionaal als landelijk.*

Bevinding 9. Het NP RES verbindt het RES-proces met gerelateerde en relevante opgaves op landelijk niveau door te informeren en af te stemmen. De RES-regio's zijn zeer tevreden over hoe het NP RES ze informeert over landelijke relevante opgaves, maar zien dat het creëren van structurele samenhang moeizamer gaat. Ook dit ligt buiten de directe invloed van het programma.

Feiten

De complexiteit van het realiseren van duurzame energieopwekking vraagt om een samenhangende aanpak waarbij meerdere ruimtelijke en maatschappelijke vraagstukken betrokken zijn, zoals natuur, wonen en mobiliteit. Het NP RES beoogt een rol te spelen in het verbinden van deze diverse opgaven door te netwerken, informeren, afstemmen en het opstellen van kaders, principes en hulpmiddelen voor de regio's. Hierbij wordt samengewerkt met verschillende programma's, plannen, kenniscentra en partijen, om te zorgen voor een samenhangende en efficiënte aanpak.

Dit programmadoel kent ook een samenhang met het beleidsdoel van benutten van kansen en wegnemen van belemmeringen op het gebied van interferentie met andere opgaven. Tevens is, net als bij het wegnemen van belemmeringen, de verantwoordelijkheid voor deze doelstelling opgenomen onder het lopende werk van het programmateam. De liaisons, de regio-accounthouders, de

³⁴ Zie: <https://www.regionale-energiestrategie.nl/werkwijze/besluitvorming+en+samenwerking/1889088.aspx?t=Wat-als-alleen-samenwerking-niet-of-onvoldoende-werkt->

thematrekkers en het programmamanagement zien het allemaal als hun verantwoordelijkheid om bij te dragen aan het verbinden van het RES-proces aan relevante opgaven.

Om deze verbindingen te realiseren, onderhoudt het NP RES netwerkrelaties met relevante partners binnen programma's zoals het Nationaal Programma Lokale Warmtetransitie (NPLW), de Nationale Aanpak Laadinfrastructuur (NAL), het Programma Infrastructuur Duurzame Industrie (PIDI), het Programma Energiehoofdstructuur (PEH), het Nationaal Plan Energiesysteem (NPE) en de Werkgroep Integraal Programmeren (WIP), het (provinciaal) Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat ((p)MIEK). Daarnaast zoekt het programma de verbinding op met landelijke partijen zoals Energie Samen, Netbeheer Nederland, het Nationaal Klimaatplatform (NKP), de Commissie voor de milieueffectrapportage (MER), de Participatiecoalitie en de Natuur- en Milieufederaties.

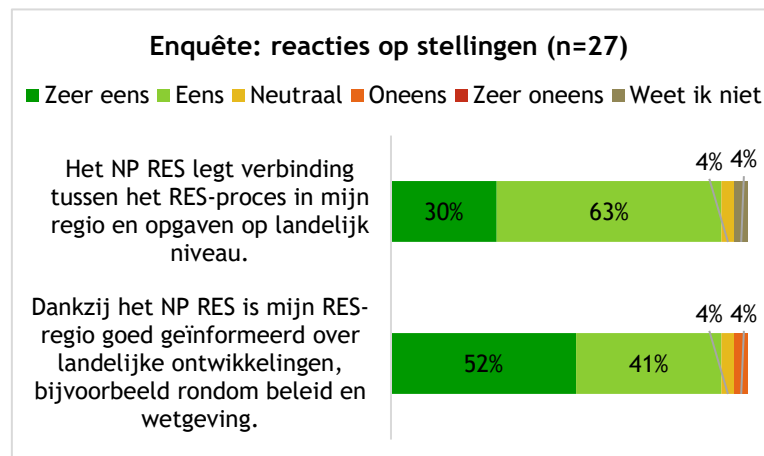
Percepties

De RES-regio's zijn in de enquête zeer positief over hoe de verbinding wordt gelegd tussen landelijke opgaven en hoe de regio's worden geïnformeerd. Zo is 93% het (zeer) eens met de stelling dat de RES-regio's door het NP RES goed geïnformeerd zijn over landelijke ontwikkelingen. Ook is 93% van de respondenten het (zeer) eens met de stelling dat het NP RES verbinding legt tussen het RES-proces in de regio en opgaven op landelijk niveau. In de gesprekken komt naar

voren dat dit vooral zit in de informatievoorziening en het feit dat het NP RES steeds pro-actiever inspeelt op relevante ontwikkelingen (bijvoorbeeld door snelle updates in de Whatsappgroep met alle RES-coördinatoren te sturen). Daarnaast is er meerwaarde van de interbestuurlijke aansturing, waardoor het NP RES korte lijnen heeft met de verschillende interbestuurlijke lagen. Hierdoor is het NP RES snel op de hoogte van ontwikkelingen op landelijk niveau en kan het deze informatie direct doorgeven aan de regio's.

Desalniettemin gaat landelijke afstemming niet altijd goed in de ervaring van gesprekspartners. Er blijft behoefte aan verdere integratie, zowel op het gebied van de energietransitie als met betrekking tot andere ruimtelijke beleidsdomeinen:

- Op het gebied van de **energietransitie** geven verschillende gesprekspartners aan dat zij het aantal programma's en overlegtafels te groot vinden en dat zij onvoldoende samenhang zien tussen de verschillende tafels (energievisies, energyboards, (p)MIEK, NPE, LAN, NPLW etc.). Het is zowel voor gesprekspartners op lokaal en regionaal niveau, als voor interbestuurlijke gesprekspartners, niet altijd duidelijk welk vraagstuk op welke tafel hoort. Een gevolg daarvan is dat sommige partijen ervaren dat zij veel tijd kwijt zijn aan 'praten' en te weinig aan 'doen'. Ook zien enkele gesprekspartners dat de commitment van sommige partijen verschuift door deze onduidelijkheden. Er is geen consensus over de oplossing hiervoor. Enkele gesprekspartners (met name RES-regio's) benoemen dat het beter zou zijn om meerdere energieopgaven (zoals het NPLW) bij het NP RES onder te brengen, maar andere gesprekspartners (de opdrachtgevende partijen) zijn hier niet over uit. Een aantal zien dit niet als een directe noodzaak of als een oplossing.

Figuur 7. Reacties uit enquête op stellingen over de verbinding met landelijke opgaven.

- Met betrekking tot **andere ruimtelijke beleidsdomeinen** zijn er vaak tegenstrijdigheden in regelgeving die de voortgang belemmeren, zoals de milieunormen voor windenergie. Zoals aangegeven in het vorige hoofdstuk wordt deze oproep steeds urgenter, maar is er op landelijk niveau coördinatie nodig omdat dit buiten de directe invloed van het programma ligt: het NP RES kan slechts signaleren en agenderen.

3.5 Koppeling RES-proces met wetenschap en praktijk

Doelstelling 5 van het NP RES luidt: *Het koppelen van het RES-proces aan relevante inzichten uit de wetenschap en praktijk, waardoor proactief geleerd en adaptief gewerkt kan worden.*

Bevinding 10. Het NP RES weet het RES-proces te verbinden met inzichten vanuit de wetenschap en praktijk. De inzichten die dit oplevert worden als nuttig en inzichtelijk ervaren, met name doordat ze aanzetten tot reflectie.

Feiten

Het NP RES betreft de wetenschap op verschillende manieren bij het RES-proces. Zo deelt het NP RES op de website verschillende typen informatie ter lering en inspiratie, waaronder essays en andere stukken met wetenschappelijke inzichten. Daarvoor wordt regelmatig samengewerkt met wetenschappers. Ook in de RES monitors worden wetenschappelijke inzichten gebruikt om ontwikkelingen en uitdagingen te duiden. Daarnaast is een vast onderdeel van het NP RES het ophalen, opschalen en delen van praktijkvoorbeelden ten behoeve van het RES-proces.

Percepties

De wetenschappelijke inzichten die worden gedeeld zijn volgens gesprekspartners vaak op een abstract en beschouwend niveau, bijvoorbeeld waar het gaat om bestuurskundige vraagstukken rondom de RES. Zo is NP RES in 2024 gestart met het publiceren van essays in het licht van de essaybundel *Nieuwe paden zoeken in transitietijd: reflecties en inspiratie voor het werk in de energietransitie*. Deze bundel bevat essays waarin wetenschappers het lerend werken in de energietransitie en de RES beschouwen vanuit verschillende perspectieven.³⁵ Het gaat bij deze wetenschappelijke inzichten vaak om reflecties op ontwikkelingen of uitdagingen, en niet om technisch-inhoudelijke inzichten (dergelijke expertise is belegd in de expertpool).

In de gesprekken komt naar voren dat de RES-regio's en verschillende opdrachtgevende partijen de koppeling tussen het RES-proces en wetenschap en praktijk waardevol en nuttig vinden omdat het aanzet tot reflectie. Dit is waardevol, omdat de RES-structuur vernieuwend is. Met de RES-structuur is er namelijk gekozen om de nationale doelen voor elektriciteitsopwekking deels onder te brengen in een regionale aanpak. De RES'en zijn gesmeed zonder directe sturing van bovenaf en binnen de RES-regio's zijn vanaf begin af aan eigen keuzes gemaakt over de aanpak en ambities. De RES-aanpak is daarmee een bottom-up aanpak die in verschillende opzichten een vernieuwende manier van werken betekende, onder andere omdat een niet bestaande bestuurlijke entiteit (de regio) een beleidsmatige verantwoordelijkheid krijgt in een grote transitie.³⁶ Besluitvorming vindt plaats in de gemeenteraden, Provinciale Staten en het algemene bestuur van het waterschap, maar de beleidsverantwoordelijkheid ligt bij de RES-regio's. Reflectie vanuit de wetenschap op de ontwikkelingen, samenwerking en casuïstiek heeft daarbij volgens verschillende gesprekspartners de volgende meerwaarde:

³⁵ Eerste vier essays staan online, tot het einde van dit jaar komen er nog zeven essays bij. Zie:

<https://transitietijd.nl/reflecties-en-inspiratie-voor-het-werk-de-energietransitie>.

³⁶ NSOB (2020). Taal voor Transitie: Een reflectie op de sturing van het RES-proces.

- Door gezamenlijke reflectie aan de hand van deze wetenschappelijke- en praktijkinzichten, wordt binnen de RES door betrokkenen afstand genomen tot de dagelijkse activiteiten en is er ruimte om gezamenlijk en in een neutrale omgeving te reflecteren, bijvoorbeeld door na te denken over rollen van betrokken partijen.
- De inzichten vanuit met name de wetenschap dragen bij aan een gezamenlijke taal onder betrokkenen bij de RES (zoals bepaalde terminologie), waardoor gezamenlijk leren en uitwisselen van ervaringen als regio's beter mogelijk is.
- De inzichten geven wetenschappelijke legitimiteit en onderbouwing aan de structuur die 'vernieuwend' is.
- Enkele regio's geven aan dat de wetenschappelijke reflectie op bepaalde bestuurlijke situaties die in meerdere regio's terugkomen, herkenbaar zijn en hen helpen te begrijpen wat er in de eigen regio gebeurt.

3.6 Samenwerking

Doelstelling 6 van het NP RES luidt: *Het faciliteren en bevorderen van een structurele samenwerking binnen het RES-netwerk. Zowel interbestuurlijk als met netbeheerders en maatschappelijke partners. Zo blijft dit netwerk bestaan en wordt het versterkt, waardoor de RES-community, zoals die nu is opgebouwd groeit.*

Bevinding 11. Het NP RES zet zich op verschillende manieren in voor het faciliteren en bevorderen van samenwerkingen. Daardoor is een RES-community ontstaan.

Feiten

Het NP RES heeft zich de afgelopen jaren op verschillende manieren ingezet voor de bevordering van samenwerking in het RES-netwerk. Dit doet het programma onder andere op de volgende manieren:

- (Individueel) contact tussen het NP RES met de partijen in RES-netwerk (via de regio-accounthouders, expertpool, communicatieadviseurs, thematrekkers);
- Het organiseren van bijeenkomsten voor verschillende doelgroepen (bijvoorbeeld de RES-coördinatoren dag en het RES-congres);
- Het verbinden van partijen in het netwerk onderling bij vergelijkbare uitdagingen/casuïstiek;
- Het verbinden van de regio's met de interbestuurlijke partners wanneer afstemming nodig is;
- Het organiseren van kennisdeling rondom de inrichting van afstemming en samenwerking (bijvoorbeeld bestuurlijk), zoals via handreikingen (over bijvoorbeeld samenwerking met energiecoöperaties) en essays (over bijvoorbeeld betere samenwerking tussen gemeenten, projectontwikkelaars en energiecoöperaties).³⁷

De focus van het NP RES ligt bij het ondersteunen van de RES-regio's in hun samenwerking met andere betrokkenen (zoals gemeenten, provincies, waterschappen, netbeheerders, maatschappelijke organisaties, etc.).

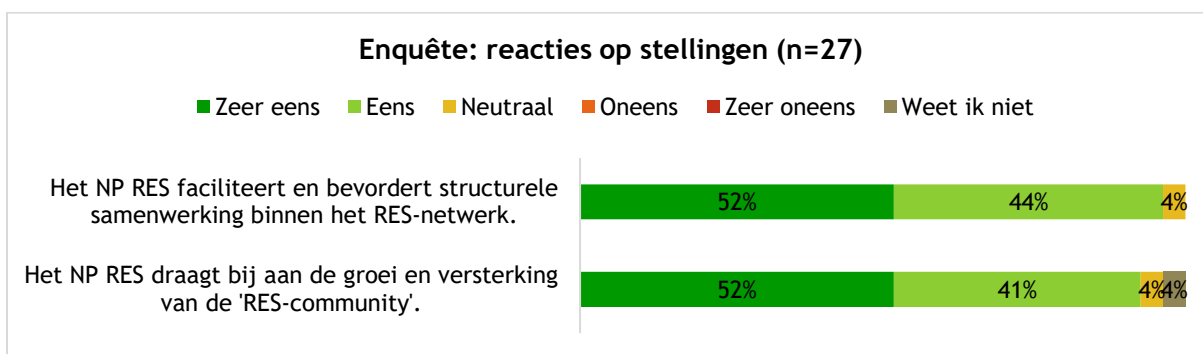
Percepties

In het programmaplan voor de periode 2022-2025 schreef het NP RES het volgende: *'Het NP RES heeft vele partijen aan zich weten te binden. Er is inmiddels een echte RES-community ontstaan van regio's, departementen, uitvoeringstafels, maatschappelijke organisaties, brancheorganisaties,*

³⁷ Zie: <https://www.rvo.nl/sites/default/files/2024-01/Handreiking-gemeenten-samenwerking-energiecooperaties-.pdf> en <https://www.regionale-energiestrategie.nl/werkwijze/leren+met+de+res/2722420.aspx>.

kennisinstellingen, etc. Het is een netwerk van partners die vanuit hun eigen rol en verantwoordelijkheid een bijdrage willen leveren aan de regionale opgaven rond duurzame opwek op land en warmte.³⁸

Uit de enquête en de gesprekken blijkt dat deze meerwaarde momenteel nog steeds zo wordt ervaren. Zoals te zien in figuur 8, vinden nagenoeg alle RES-regio's dat het NP RES structurele samenwerking binnen het RES-netwerk faciliteert en bevordert en dat het NP RES bijdraagt aan de groei en versterking van de RES-community. Slechts één respondent is neutraal over beide stellingen en één respondent geeft aan niet te weten of er een RES-community is ontstaan. Geen enkele respondent is het oneens met de stellingen. In de open antwoorden in de enquête en tijdens de gesprekken komt naar voren dat het NP RES een belangrijke rol speelt in het bij elkaar brengen van de verschillende partijen die actief zijn in RES-verband, waarmee gezorgd wordt voor ontmoeting en uitwisseling. Ook andere gesprekspartners dan de RES-regio's en het NP RES zelf geven aan dat het NP RES erin is geslaagd om een RES-community te creëren. Belangrijk aspect daarin is dat NP RES een community heeft gecreëerd waarin informeel en gelijkwaardig wordt samengewerkt (en dus niet enkel vanuit de eigen bevoegdheden en verantwoordelijkheden wordt gedacht, maar juist vanuit de opgave). Gesprekspartners zien dat het NP RES een sterke, belangrijke positie heeft in het RES-veld en dat mensen 'erbij willen horen'.

Figuur 8. Reacties uit enquête op stellingen over samenwerking.

De bijeenkomsten leveren een belangrijke bijdrage aan deze RES-community. Gesprekspartners geven aan dat deze goed georganiseerd worden, een goede opkomst en positieve, informele sfeer hebben, en veel energie geven. Een kanttekening die enkele gesprekspartners noemen is dat er zo veel bijeenkomsten worden georganiseerd, dat soms lastig is te bepalen welke bijeenkomsten wel en niet relevant zijn om bij te wonen.

Voorbeeld

Een voorbeeld dat door veel gesprekspartners wordt genoemd is het RES-congres. Dit jaarlijks georganiseerde congres wordt druk bezocht: in 2022 door ruim 600 bezoekers, in 2023 900 en het aankomende congres in november heeft meer dan 1000 aanmeldingen.³⁹ Veel mensen die actief zijn in en om het werkveld van de RES willen hier aanwezig zijn, waardoor er volgens gesprekspartners zelfs wachtlijsten zijn. Het toenemende aantal aanmeldingen is deels verklaarbaar doordat wordt samengewerkt met het NPLW, waardoor de doelgroep breder is dan voorheen.

Ook in de groepsgesprekken met de RES-regio's die zijn gevoerd in het kader van deze evaluatie is te merken dat er een community bestaat. Gesprekspartners kennen elkaar en lijken elkaar ook regelmatig te spreken, er is een open sfeer en er wordt tijdens de gesprekken soms ook met elkaar bijgepraat of hulp aan elkaar geboden.

³⁸ Programmaplan NP RES 2.0: 2022-2025.

³⁹ Cijfers direct afkomstig van het NP RES.

De community en korte lijnen hebben veel voordelen voor betrokkenen, zoals het makkelijk verbinding leggen met anderen die met vergelijkbare activiteiten en vraagstukken bezig zijn. De community is belangrijk bij het werken aan de energietransitie, omdat niemand precies weet wat hen staat te verwachten. Zo kunnen informatie en ervaringen uitgewisseld worden, maar kan ook gezamenlijke energie ontstaan voor de grote opgaven die de regio's hebben. Ook noemen sommige gesprekspartners als positief effect van de community dat het voor mensen die 'nieuw' zijn in het RES-veld, makkelijk is om onderdeel te worden van dit netwerk. Zo hoeven zij dus niet zelf vanaf nul een netwerk op te bouwen. Daarmee wordt de continuïteit van samenwerking en kennis geborgd.

Bevinding 12. De sterke verbinding tussen betrokkenen heeft als keerzijde dat er afstand kan ontstaan tussen de betrokkenen binnen de community en betrokkenen die daarbuiten staan.

Percepties

De RES-community is toegankelijk en waardevol voor betrokkenen die zich willen inzetten voor de gezamenlijke opgaven rondom de RES. Tegelijkertijd komt in enkele gesprekken met partijen buiten de RES-regio's om aan de orde dat de sterke community een risico met zich meebrengt en een keerzijde kan hebben. Deze gesprekspartners ervaren dat op het moment dat iemand kritischer tegen de RES-structuur aankijkt, daar weinig ruimte voor is binnen de RES-community. Dat heeft als risico dat er afstand ontstaat tussen partijen die wel moeten samenwerken binnen de energietransitie (zoals betrokkenen bij opdrachtgevende partijen of andere partijen met een rol in de energietransitie). Dit signaal gaat niet over de programmamedewerkers van het NP RES zelf (die vaak juist wel open staan voor discussie), maar specifiek over de houding van sommige betrokkenen in de community.

Bevinding 13. In de RES-community zijn verbindingen ontstaan tussen betrokkenen, met name tussen de RES-regio's. De ervaren bijdrage van het NP RES aan andere samenwerkingen (zoals met regionale of nationale overheden en met partners in de regio) verschilt per RES-regio.

Percepties

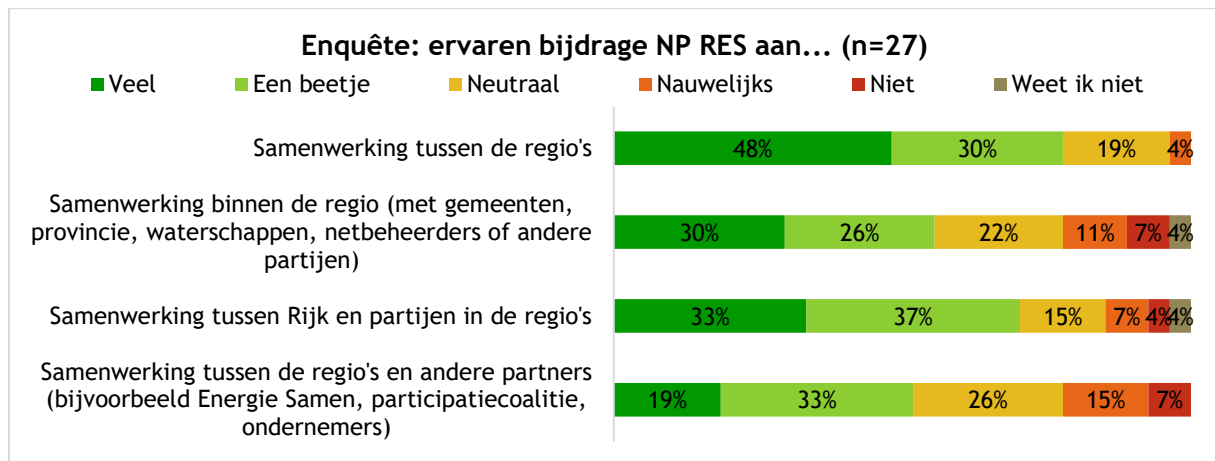
In de enquête en de gesprekken komt naar voren dat het NP RES met name een grote bijdrage levert aan de verbinding tussen de RES-regio's onderling. Aan samenwerkingen tussen regio's en andere partijen levert het NP RES voor een deel van de regio's een bijdrage, maar voor een ander deel minder of niet (zie ook figuur 9 op de volgende pagina):

- *Samenwerking tussen regio's:* bijna alle respondenten en gesprekspartners geven aan dat het NP RES bijdraagt aan deze samenwerking. Verschillende RES-regio's geven aan dat zij elkaar waarschijnlijk niet zo gevonden hadden en elkaar niet zo goed kenden zonder het NP RES.
- *Samenwerking tussen het Rijk en partijen in de regio's:* ook hier ziet een meerderheid van de respondenten en gesprekspartners een bijdrage van het NP RES. Het NP RES vormt de tussenlaag tussen de 30 RES-regio's en het Rijk en legt verbinding tussen die twee lagen. Dit doet het NP RES onder andere door de verbindende rol van de regio-accounthouders en van de liaisons, die de spil vormen tussen de opdrachtgevers en het NP RES. Enkele respondenten geven aan hier minder meerwaarde van het NP RES te ervaren dan bijvoorbeeld de samenwerking tussen regio's.
- *Samenwerking binnen de regio's:* de ervaren bijdrage van het NP RES aan de samenwerking binnen de regio (bijvoorbeeld met gemeenten, provincie, waterschappen en netbeheerders) verschilt per regio. Iets meer dan de helft van de respondenten ervaart een bijdrage, maar ook een deel (18%) geeft aan nauwelijks of geen bijdrage te ervaren. Het (gelijkwaardig) samenwerken tussen de decentrale overheden in RES-verband was bij aanvang van het NP RES nieuw, en het was daarbij een zoektocht hoe een goede samenwerking binnen de regio's tot stand moet komen. Uit de gesprekken blijkt verder dat het NP RES in sommige regio's een andere rol vervult dan in andere regio's. Zo treedt het NP RES in sommige RES-regio's op als gesprekspartner in (lastige)

overleggen, waar dat in andere regio's niet zo is. Daarbij merken sommige RES-regio's op dat zij dit in hun regio niet als de rol van het NP RES zien. Andere regio's vinden juist wel dat het NP RES hier een faciliterende rol in kan spelen.

- *Samenwerking tussen de regio's en andere partners*: een kleine meerderheid van de respondenten (52%) geeft aan een bijdrage van het NP RES te zien aan de samenwerking met partners zoals de Participatiecoalitie, Energie Samen en andere (commerciële) partijen, maar ook 22% ziet deze bijdrage niet of nauwelijks. Deze partners staan op iets meer op afstand van de RES. Wel zijn zij betrokken bij het NP RES, onder andere via de Programmaraad, maar de relatie met de RES-regio's zelf is meer beperkt.

De RES-regio's en andere betrokkenen geven aan dat een beperkte bijdrage van het NP RES aan bepaalde samenwerkingen niet per se 'slecht' is en daarmee niet per definitie om verbetering vraagt. Het faciliteren van sommige samenwerkingen zien verschillende gesprekspartners namelijk niet als verantwoordelijkheid van het NP RES, maar van andere partijen. Bijvoorbeeld: waar het gaat om de samenwerking tussen het NP RES en partijen in de regio's zoals netbeheerders of bedrijven, vinden verschillende RES-regio's dat het de verantwoordelijkheid is voor henzelf als regio om deze samenwerkingen te realiseren.

Figuur 9. Reacties uit enquête op vraag over ervaren bijdrage NP RES aan verschillende samenwerkingen.

Wat door sommige regio's als aandachtspunt wordt genoemd, is dat het NP RES samenwerkingen wel faciliteert (bijvoorbeeld door partijen bij elkaar te zetten), maar beperkt in staat is om bij te dragen aan het maken van harde afspraken rondom samenwerking, bijvoorbeeld tussen regio's en regionale of lokale partijen, of met andere overheden zoals gemeenten en provincies. De samenwerkingen zijn vrijblijvend, wat mede komt door het gebrek aan mandaat bij het NP RES en de RES-regio's. Nu de RES-regio's zich meer richten op de uitvoering, merken gesprekspartners dat hardere afspraken soms nodig zijn (bijvoorbeeld wanneer partijen de ambities niet (kunnen) waarmaken). Andere regio's geven juist aan dat het NP RES daar in hun regio wel een bijdrage aan levert, bijvoorbeeld door de juiste partijen bij elkaar aan tafel te zetten en/of op te treden als onafhankelijk gespreksleider. In het verlengde daarvan noemen verschillende gesprekspartners dat de gelijkwaardigheid, op basis waarvan samenwerkingen via het NP RES zijn ontstaan, nu onder druk komt te staan. Dit komt doordat de (bestuurlijke) bevoegdheden van de samenwerkingspartners in de uitvoering belangrijker worden.

Bevinding 14. In de RES-community zijn ook stappen gezet op het gebied van interbestuurlijke samenwerking.

Percepties

Het NP RES wordt aangestuurd door gremia bestaande uit verschillende interbestuurlijke opdrachtgevers die allemaal een rol hebben binnen de energietransitie. Daarbij is een goede interbestuurlijke samenwerking belangrijk. De opdrachtgevende partijen geven aan dat de samenwerking in de afgelopen periode van het NP RES over het algemeen goed is verlopen. Er is een netwerk opgebouwd met korte lijnen tussen de verschillende partijen. Betrokkenen hebben zich gecommitteerd ingezet en de opkomst bij de verschillende overlegstructuren (zoals het IMT en het OGB) wordt als goed ervaren.

Wel komt uit de documenten en in de gesprekken naar voren dat er de laatste jaren meer uitdagingen zijn gekomen in de samenwerking. Zo zijn betrokkenen volgens gesprekspartners niet langer allemaal op dezelfde manier aangehaakt. Zo zijn er op dit moment geen liaisons van het ministerie van VRO (voorheen BZK) en de Unie van Waterschappen. Ook gesprekspartners uit het IMT en het OGB geven aan te merken dat de commitment van sommige partijen aan het verschuiven is en de bezetting veranderd. Daarnaast is er sprake geweest van verloop, waardoor niet alleen bepaalde kennis en ervaring verdwijnt, maar mogelijk ook de gevoelde urgentie.

Aanleiding voor de complexere samenwerking is onder andere het complexer wordende werkveld van de RES. De opkomst van nieuwe uitdagingen (zoals netcongestie) en de groei van het aantal betrokken partijen, programma's en overlegtafels, leiden ertoe dat prioriteiten kunnen gaan verschuiven. Nieuwe overlegtafels en opgaven vragen namelijk ook om aandacht, waardoor dus ook capaciteit meer verdeeld moet worden. Daarnaast constateren we dat er verschillende perspectieven zijn bij de opdrachtgevende partijen ten aanzien van de rol van de regio in de komende jaren (wat gaat nog in regio-verband plaatsvinden, wat wordt op andere niveaus of in andere gremia opgepakt).

Bevinding 15. Volgens gesprekspartners zijn bij het NP RES zijn de juiste partijen betrokken. Nu de RES'en richting uitvoering gaan, zien betrokkenen bepaalde aanvullende partijen die relevant zijn.

Percepties

Uit gesprekken en de enquête komt naar voren dat mensen vinden dat de juiste partijen betrokken zijn bij het NP RES. Hierbij gaat het niet enkel over de opdrachtgevende partijen, maar ook over de partijen binnen de Programmaraad. De partijen die betrokken zijn, spelen allen een relevante rol in de energietransitie en het is goed om hen aan de NP RES-tafel te betrekken. Daarbij komen er uit de enquête en gesprekken enkele indicaties dat het betrekken van bepaalde aanvullende partijen binnen het NP RES waardevol zou kunnen zijn. Zo zouden sommige gesprekspartners graag het ministerie van IenW en het ministerie van Defensie aan tafel zien, gezien hun beleidsverantwoordelijkheden in de fysieke leefomgeving. Ook noemt een gesprekspartner de behoefte om individuele gemeenten of provincies te spreken aan de NP RES-tafel en komt uit de enquête naar voren dat enkele RES-regio's graag een sterkere rol zouden zien van de netbeheerders en waterschappen. Andere partijen die naar voren komen in de enquête en gesprekken zijn het bedrijfsleven (energie, agrarisch, MKB), TenneT, Gasunie en warmtebedrijven. Uit de gesprekken zijn geen signalen naar voren gekomen dat er iets mis is gegaan omdat deze partijen niet betrokken waren: gesprekspartners zien dit met name als een toekomstige verrijking van bepaalde gesprekken of bijeenkomsten, nu de RES'en richting uitvoering gaan.

4. Conclusies en vooruitblik

In dit hoofdstuk presenteren we de conclusies en aanbevelingen van deze evaluatie. In paragraaf 4.1 gaan we in op de conclusies van de evaluatie. In paragraaf 4.2 blikken we vooruit en geven we aanbevelingen en aandachtspunten mee voor de toekomst van het NP RES.

4.1 Conclusies

Het doel van deze evaluatie is om de doeltreffendheid van het Nationaal Programma RES (NP RES) op de zes programmadoelstellingen te onderzoeken. Daarbij staat de vraag centraal in welke mate het NP RES in de periode 2019-2024 de RES-regio's heeft ondersteund bij hun RES-opgave. Géén onderdeel van de scope van deze evaluatie zijn de (keuze voor de) RES en de regio-structuur, de voortgang van de individuele RES'en en de bijdrage van het nationaal programma aan de 35 TWh-doelstelling.

Ten behoeve van de evaluatie zijn documenten geanalyseerd en zijn via een enquête, interviews en een schriftelijke uitvraag percepties opgehaald bij medewerkers van het programma, de opdrachtgevende partijen, de RES-regio's en andere betrokkenen (zie paragraaf 1.3 voor een nadere toelichting). De conclusies vormen het oordeel van de onderzoekers over het NP RES, gebaseerd op een analyse van deze verschillende typen informatie.

De hoofdconclusie is dat het Nationaal Programma RES (NP RES) de RES-regio's in de periode 2019-2024 goed heeft ondersteund bij hun RES-opgave door positieve impact te genereren op de zes programmadoelstellingen. Er zijn wel enkele kritische kanttekeningen te plaatsen, die met name geadresseerd moeten worden in de komende, meer op uitvoering gerichte fase. We baseren deze hoofdconclusie op vier deelconclusies.

Conclusie 1. Het NP RES is in de periode 2019-2024 grotendeels doeltreffend geweest ten aanzien van alle zes programmadoelstellingen.

We constateren dat het NP RES in de periode 2019-2024 verschillende activiteiten heeft uitgevoerd ten behoeve van elke programmadoelstelling. Ook zien we bij elke doelstelling een positieve ontwikkeling van het doelbereik en leveren de activiteiten een bijdrage aan dat doelbereik. Daarbij merken we op dat de doelstellingen van het NP RES vragen om doorlopende inzet. Er is geen sprake van het 'voltooien' van een doelstelling zolang de hogere doelstelling – 35 TWh duurzame opwek op land in 2030 – niet is behaald.

De bijdrage van het NP RES aan het doelbereik verschilt per doel. We lichten per doel kort toe welke activiteiten het NP RES uitvoert en hoe dat bijdraagt aan het doelbereik:

1. Ondersteunen van de RES-regio's bij de totstandkoming van RES'en en realisatie daarvan.

Het NP RES ontwikkelt kennisproducten, communiceert over relevante ontwikkelingen, faciliteert bijeenkomsten, verbindt partijen en biedt individuele ondersteuning. Uit de evaluatie blijkt dat de RES-regio's gebruik maken van al deze typen ondersteuning. Daarnaast geven de RES-regio's aan de bijdrage van de producten en activiteiten aan het RES-proces als (heel) goed te ervaren. Het programma heeft goed zicht op wat er speelt in de regio's en op landelijk niveau, is in staat om deze ontwikkelingen te vertalen naar bruikbare en relevante kennis en kan dit vervolgens breed verspreiden. Daarbij wordt de juiste balans gevonden tussen generieke kennis en regio-specifieke ondersteuning. Het NP RES heeft daarbij nagenoeg alle regio's in enige mate weten te ondersteunen, ondanks de verschillen tussen de RES-regio's (zoals: fase van uitvoering, aantal gemeenten, politiek klimaat). Daarbij is het programma proactief en adaptief: het NP RES reageert snel op ontwikkelingen en vertaalt die naar kennis. De RES-regio's geven aan dat zij zonder de

inzet van het NP RES niet hetzelfde kennisniveau hadden gehad als zij nu hebben en zien het NP RES als onmisbaar in hun RES-proces.

- 2. Zorgen voor een heldere visie en duidelijke kaders t.b.v. monitoring.** Het NP RES heeft samen met het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) een systematiek ontwikkeld om de kwalitatieve en kwantitatieve voortgang van de RES-regio's (individueel en als geheel) te monitoren, wat heeft geresulteerd in de RES monitor en de RES-foto's. Dit maakt onderlinge vergelijking van de regio's mogelijk en helpt om de voortgang richting de landelijke doelstelling te volgen. Hoewel de dataverzameling als intensief wordt ervaren en de kaders aanvankelijk niet altijd goed aansloten op lokale situaties, is daar geleidelijk verbetering in gekomen. De informatie-uitvraag sluit nu beter aan bij de regio's en de processen zijn efficiënter geworden. Ondanks de tijdsinvestering begrijpen de regio's de noodzaak van de monitoring, en de systematiek biedt inzicht om bij te sturen waar nodig. Daarnaast werkt de vergelijking tussen regio's motiverend voor zowel voorlopers als achterblijvers: door het inzicht in de voortgang weten regio's wanneer bijgestuurd moet worden. Met betrekking tot warmte (monitoring van de RSW) waren en zijn de kaders voor monitoring minder eenduidig.
- 3. Benutten van veel voorkomende kansen en het wegnemen van belemmeringen binnen het RES-proces.** Het NP RES heeft effectief bijgedragen aan het benutten van kansen en het wegnemen van belemmeringen door proactief te werken vanuit invloed in plaats van macht. De opgezette systematiek voor het inventariseren en agenderen van knelpunten, evenals het aanbieden van oplossingen, heeft geleid tot positieve resultaten. Het gaat om knelpunten op vier niveaus: institutioneel (wets- en beleidswijzigingen), pragmatisch (oplossen van kleinere belemmeringen met de kracht van invloed), kennis (het ontwikkelen en delen van kennis) en ondersteunend (bijdragen vanuit een neutrale en deskundige positie). Betrokkenen waarderen de aanpak van het NP RES, vooral omdat het programma via deze werkwijze goed zicht heeft op wat er speelt in het veld en de belangrijkste knelpunten scherp in beeld heeft. Bovendien draagt de onderlinge uitwisseling van lessen tussen regio's bij aan het benutten van kansen, wat de effectiviteit van het programma verder versterkt. De doelstelling is in de praktijk echter niet volledig haalbaar, omdat sommige belemmeringen, zoals het afstemmen van beleidsvraagstukken op landelijk niveau (zie ook doelstelling 4), vaak vragen om een beleidsafspraken of wetwijzigingen. Dit ligt buiten de directe invloedssfeer van het programma. In het verlengde hiervan zijn er enkele grote belemmeringen die steeds urgenter én complexer worden (zoals netcongestie en stikstof), maar onopgelost blijven. Toch wordt de bijdrage van het NP RES aan het wegnemen van belemmeringen gewaardeerd en als waardevol gezien door de regio's.
- 4. Het verbinden van het RES-proces met gerelateerde en relevante opgaves op landelijk niveau.** Het NP RES speelt een belangrijke rol in het verbinden van het RES-proces met gerelateerde en relevante opgaven op landelijk niveau, met name door proactieve informatievoorziening en afstemming met diverse verantwoordelijke overheidspartners. Regio's zijn zeer tevreden over hoe ze door het NP RES worden geïnformeerd, zowel over energietransitie-vraagstukken als over andere ruimtelijke opgaven die raken aan de energietransitie zoals natuur, wonen, defensie en mobiliteit. We zien echter ook dat het bevorderen van samenhang een complexe opgave blijft en dat het NP RES hier niet altijd in slaagt. Een voorbeeld hiervan is de ruimteclaim van Defensie, die de plaatsing van windturbines belemmerde in gebieden met een Defensieradar. Hoewel het NP RES meestal goede informatievoorziening biedt over wat er speelt op landelijk gebied, blijft er vanuit betrokkenen een duidelijke behoefte aan meer samenhang, zowel binnen de energiedomeinen als met relevante opgaves daarbuiten. Het realiseren van de bredere samenhang ligt echter buiten de directe invloed van het programma: hiervoor is coördinatie nodig op landelijk niveau.

- 5. Het koppelen van het RES-proces aan inzichten wetenschap en praktijk.** Het NP RES legt op verschillende manieren de koppeling tussen het RES-proces en wetenschap en praktijk. Dit doet het programma bijvoorbeeld door wetenschappers te laten reflecteren op ontwikkelingen en veel voorkomende uitdagingen in de RES-regio's en door het ophalen, opschalen en delen van praktijkvoorbeelden. Uit de evaluatie blijkt dat deze inzichten waardevol en nuttig zijn voor betrokkenen, omdat ze leiden tot gezamenlijke reflectie in een neutrale omgeving op de RES-structuur en de ontwikkeling van rollen en verantwoordelijkheden. Daarnaast dragen de inzichten bij aan een gezamenlijke taal onder betrokkenen en geven de inzichten legitimiteit aan de RES-structuur die 'vernieuwend' is. De bijdrage van de inzichten is voornamelijk abstract: ze dragen bij aan het begrip voor ontwikkelingen, maar zijn niet direct vertaalbaar naar de praktijk.
- 6. Het faciliteren en bevorderen van een structurele samenwerking binnen het RES-netwerk.** Het NP RES heeft de afgelopen jaren een 'RES-community' gecreëerd. Het NP RES zet zich op verschillende manieren in voor de bevordering van samenwerking (bijvoorbeeld via bijeenkomsten en door actief personen aan elkaar te koppelen) en speelt daarmee een belangrijke rol in het bij elkaar brengen van de verschillende partijen die actief zijn in RES-verband. Daarmee faciliteert het NP RES ontmoeting, uitwisseling én enthousiasme om de opgave samen op te pakken. Dit blijkt uit de ervaringen van de RES-regio's en andere gesprekspartners, maar ook uit onze observaties tijdens de interviews tijdens deze evaluatie: gesprekspartners kennen elkaar, er was een open en sfeer en gesprekspartners zijn ook open over wat er niet goed gaat en reflexief over hun eigen rol. Succesfactoren zijn de positieve, informele sfeer tijdens bijeenkomsten en de gelijkwaardigheid in de zachte samenwerkingen. De bijdrage van het NP RES is het grootst waar het gaat om de samenwerking tussen de verschillende RES-regio's. Ook aan de verbinding tussen de RES-regio's en het Rijk levert het NP RES voor de meeste regio's een bijdrage. De bijdrage van het NP RES aan samenwerkingen binnen de regio's (zoals gemeenten en provincie) en met andere (landelijke) partners wisselt per regio. Een voorbeeld is dat het NP RES in sommige RES-regio's optreedt als gesprekspartner in (lastige) overleggen, waar dat in andere regio's niet zo is. Het verschil in de bijdrage van het NP RES tussen de regio's, komt doordat de regio's verschillend aankijken tegen de rol van het NP RES in hun regio. Een kanttekening bij het doelbereik op dit doel is dat de gerealiseerde samenwerkingen vrijblijvend zijn: het NP RES draagt in haar huidige positie niet bij aan harde samenwerkingsafspraken, wat wel steeds belangrijker wordt nu de RES-regio's zich op de uitvoering van plannen richten. Een andere kanttekening is dat de sterke verbinding in het RES-netwerk als keerzijde heeft dat er afstand kan ontstaan tussen de betrokkenen binnen de community en de betrokkenen die daarbuiten staan, bijvoorbeeld op het moment dat zij kritisch zijn op de RES-structuur. Het is belangrijk dat de ruimte voor kritiek blijft bestaan.

Samengevat constateren we dat de meerwaarde van het NP RES het grootst is waar het gaat om het ondersteunen van de regio's via kennis en activiteiten (doel 1) en het creëren van een netwerk (doel 6). Ook is het NP RES erin geslaagd het RES-proces te koppelen aan inzichten uit de wetenschap en de praktijk (doel 5). Aan het wegnemen van belemmeringen (doel 3) en het creëren van bredere samenhang (doel 4) heeft NP RES wel een bijdrage geleverd, maar loopt het programma ook tegen haar eigen grenzen aan. Ook heeft het NP RES een monitoringssystematiek ontwikkeld waarmee de voortgang van de RES'en ten aanzien van het 35 TWh-doel inzichtelijk en vergelijkbaar is gemaakt (doel 2). Dit is echter niet gelukt voor de warmte-doelstelling (monitoring van de RSW).

De programmadoelstellingen van het NP RES zijn gericht op het faciliteren en ondersteunen van de RES-regio's. Dit sluit aan op de opdracht aan het NP RES vanuit het Klimaatakkoord, om als 'scharnierpunt tussen het Klimaatakkoord en de regio' de RES-regio's te ondersteunen bij hun opgave om 35 TWh hernieuwbare energie op land te realiseren in 2030. We kunnen op basis van deze evaluatie concluderen dat het NP RES, door het leveren van meerwaarde op de zes doelstellingen, daadwerkelijk

de regio's in hun kracht heeft gezet en daarmee de RES-regio's in staat heeft gesteld hun RES-opgave beter uit te voeren. In de afspraken in de RES'en 1.0 zijn de regio's zelfs tot een bod van 55 TWh gekomen. Tegelijkertijd blijkt dat de uitvoering van de plannen achterblijft en de afgesproken 55 TWh waarschijnlijk niet gehaald gaat worden.⁴⁰ Het onderzoeken van de bijdrage van het NP RES aan de TWh-doelstelling was echter geen onderdeel van deze evaluatie en het (uitblijven van) resultaat op de TWh-doelstelling is niet volledig toe te wijzen aan het NP RES, omdat die uitvoering belegd is bij de RES-regio's zelf en er bredere factoren zijn die het bereiken van dat TWh-doel kunnen beïnvloeden. We kunnen enkel constateren dat de RES-regio's zelf aangeven zonder het NP RES niet deze voortgang op het TWh-doel bereikt te kunnen hebben (en zonder het NP RES mogelijk dus minder voortgang hadden geboekt op het TWh-doel).

Tot slot constateren we dat het NP RES met name bijdraagt aan het RES-proces van de RES-regio's waar het gaat om duurzame opwek (de 'harde' 35 TWh-doelstelling). De bijdrage van het NP RES aan de opdracht omtrent warmte (de 'zachte' doelstelling om de regio's te ondersteunen in de warmtetransitie) is kleiner: verschillende regio's geven aan zich op het thema warmte minder goed ondersteund te voelen dan op het thema opwek (zon en wind). Dat geldt voor de ondersteuning via kennis en bijeenkomsten, maar ook voor de monitoring. Dit is deels te verklaren omdat de regio voor duurzame warmte bij gemeenten ligt en zij daarop ondersteund worden door het NPLW (en de voorloper daarvan, het Programma Aardgasvrije Wijken). Het onderdeel uit de RES dat over warmte gaat (de RSW) kijkt alleen naar de beschikbaarheid en coördinatie van bovenlokale bronnen, wat niet voor elke RES-regio even relevant is. Tegelijkertijd had een deel van deze RES-regio's graag (meer) ondersteuning op warmte van het NP RES gezien. Niettemin zien de meeste regio's dit primair als de rol van het NPLW. Wel is een duidelijk signaal vanuit veel gesprekspartners dat de samenhang en afstemming tussen het NPLW en het NP RES vergroot moet worden.

Conclusie 2. De wijze waarop het NP RES en de aansturing van het programma zijn ingericht, is in de periode 2019-2024 effectief geweest voor de opdracht van het NP RES.

Randvoorwaardelijk voor het goed uitvoeren van de opdracht van het NP RES zijn een passende werkwijze en een effectieve governance. We constateren dat de werkwijze bijdraagt aan het doelbereik van het NP RES vanwege de volgende aspecten:

- Inrichting programmabureau. De wijze waarop het programmabureau is ingericht is effectief. De rollen zijn zo ingericht (bijvoorbeeld met regio-accounthouders, thematrekkers, de expertpool en een betrokken MT) dat het NP RES goed op de hoogte is van wat er speelt bij de regio's en waar de behoeften liggen, waardoor het NP RES in staat is de juiste ondersteuning te bieden. Verder is de juiste expertise aanwezig, zijn programmamedewerkers goed toegankelijk en bereikbaar en werken ze goed met elkaar samen ter ondersteuning van de RES-regio's.
- Vraaggestuurde én proactieve werkwijze. De inzet van het NP RES is vraaggestuurd en richt de inzet in op basis van waar de RES-regio's op dat moment het meest behoefte aan hebben. Missende activiteiten of thema's worden door de regio's aangekaart bij het NP RES, die dat voortvarend oppakt. Ook is de werkwijze steeds pro-actiever geworden: het NP RES kan steeds beter inschatten wat de behoefte van de regio's is en daar sneller en pro-actiever op inspelen. Wel zien sommige gesprekspartners als een risico van deze werkwijze dat de scope van het NP RES hiermee steeds breder wordt en de overlap met andere onderwerpen of beleidsdomeinen groeit (zie ook conclusie 4).
- Inzet op gemeenschappelijke taal. Het NP RES zet niet alleen in op het verbeteren van het kennisniveau van de regio's, het bieden van individuele ondersteuning en het verbinden van

⁴⁰ RES-foto juli 2024.

regio's aan elkaar, maar ook op het creëren van een gemeenschappelijke taal binnen het RES-netwerk. Dat doen ze via de kennisproducten en bijeenkomsten, maar ook door wetenschappers te betrekken en via de monitoring een visie te formuleren.

Ook de inrichting van de interbestuurlijke governance heeft de afgelopen jaren bijgedragen aan het doelbereik van het NP RES. De RES raakt aan meerdere beleidsterreinen binnen en buiten de energietransitie en verbindt verschillende overheidslagen. Daarom is de aansturing van het NP RES interbestuurlijk. Deze interbestuurlijke samenwerking was bij de start van het NP RES relatief nieuw voor de betrokken departementen en koepels. Uit de evaluatie komt naar voren dat er de afgelopen jaren veel is geleerd rondom het interbestuurlijk samenwerken en dat de opdrachtgevende partijen in hun rol de afgelopen jaren een bijdrage hebben geleverd aan de effectiviteit van het NP RES:

- De interbestuurlijke aansturing heeft meerwaarde gehad voor het NP RES, omdat alle betrokken opdrachtgevende partijen een belangrijke rol vervullen in het behalen van de RES-doelen. Door de betrokkenheid van deze partijen, kon het NP RES hen informeren over de voortgang van het RES-proces en knelpunten agenderen.
- Ook heeft de goede interbestuurlijke samenwerking eraan bijgedragen dat het NP RES goed in staat was haar opdracht uit te voeren: zo zijn betrokkenen positief over dat de opdrachtgevende partijen het NP RES de ruimte hebben geboden om zelfstandig en niet te ingekaderd te opereren, zodat het programma zich daadwerkelijk neutraal en onafhankelijk kon opstellen.

Wel merken we op dat er de laatste jaren meer uitdagingen zijn gekomen in de samenwerking. Zo hebben enkele opdrachtgevende partijen momenteel geen liaison bij het NP RES en is de betrokkenheid van sommige partijen bij het Opdrachtgevend Beraad (OGB) en Interbestuurlijk Managementteam (IMT) het laatste jaar iets afgenomen. Aanleiding daarvoor is onder andere het complexer wordende werkveld van de RES, wat leidt tot de opkomst van nieuwe uitdagingen (zoals netcongestie) en tot groei van het aantal betrokken partijen, programma's en overlegtafels. Hierdoor kunnen prioriteiten verschuiven omdat aandacht naar deze nieuwe opgaven moet gaan, waardoor dus ook capaciteit meer verdeeld moet worden. Daarnaast is er sprake geweest van verloop, waardoor niet alleen bepaalde kennis en ervaring verdwijnt, maar mogelijk ook de gevoelde urgentie. Daarnaast constateren we dat er verschillende perspectieven zijn bij de opdrachtgevende partijen ten aanzien van de rol van de regio in de komende jaren (wat gaat nog in regio-verband plaatsvinden, wat wordt op andere niveaus of in andere gremia opgepakt).

Conclusie 3. De organisatiecultuur van het NP RES is essentieel geweest voor het verwerven van een positie van invloed en daarmee het behalen van de programmadoelstellingen.

Uit de evaluatie komt naar voren dat een belangrijke succesfactor van het NP RES de organisatiecultuur is. We onderscheiden daarbij drie aspecten van de organisatiecultuur:

- **Neutraliteit en onafhankelijkheid.** Het NP RES is neutraal en onafhankelijk gepositioneerd en werkt vanuit een niet-hiërarchische structuur. Het NP RES fungeert niet als een verlengstuk van (één van) de opdrachtgevende partijen, maar kan zelfstandig opereren en blijft daarbij onafhankelijk en neutraal. Dit is belangrijk voor de regio's, omdat zij het NP RES daardoor als partner zien in hun opgave en niet als partij die hun komt vertellen 'hoe het moet'. Wel is een aandachtspunt hierbij dat het NP RES soms zo sterk inzet op het behouden van de neutraliteit, dat de communicatie onvoldoende expliciet wordt (bijvoorbeeld bij het agenderen van knelpunten via de RES-foto's).
- **Reflexiviteit.** We constateren reflexiviteit en lerend vermogen bij het NP RES. Het NP RES is zich bewust van de veranderende context, de transitie en de noodzaak tot eventuele bijsturing bij nieuwe inzichten. Deze reflexieve, lerende houding is belangrijk in de continu veranderende realiteit van de energietransitie, om te voorkomen dat het NP RES te statisch wordt door te focussen op wat in een eerdere fase is bedacht. Reflexiviteit blijkt onder andere uit de brede opzet

van het programma(plan) waarin ruimte is voor tussentijds (inhoudelijke) bijsturen, aanvullen of opschalen en de toevoeging van nieuwe thema's tijdens de looptijd van het NP RES. Daarbovenop zit het in de houding van het programmabureau: de programmamedewerkers stellen zich adaptief en lerend op, in plaats van voorschrijvend en sturend. Deze reflexiviteit is knap en belangrijk voor een programma in de energietransitie, waarin betrokkenen te maken hebben met een voortdurend veranderende realiteit die vraagt om gezamenlijk leren en periodieke bijsturing op de eerder gemaakte keuzes.

- **Pro-activiteit.** De programmamedewerkers zijn proactief: ze weten goed wat er speelt, gaan actief naar de regio's toe om informatie op te halen en ondersteuning te bieden en reageren snel en adequaat op ontwikkelingen.

We constateren dat het NP RES dankzij bovenstaande aspecten draagvlak en een positie van invloed heeft weten te verwerven in het RES-netwerk. Door deze invloedspositie is het doelbereik van het NP RES groot. Het NP RES heeft namelijk geen sturingsmandaat, maar door haar invloedrijke positionering is het programma effectief in het signaleren van knelpunten. En doordat het NP RES een belangrijke positie heeft in het veld, willen veel mensen deel uitmaken van de RES-community en wordt ontmoeting en gezamenlijk leren verder bevorderd.

Als evaluatoren constateren we dat dit een bijzondere prestatie is voor een nationaal programma. Het is te prijzen dat het NP RES deze positie heeft verworven in een ingewikkeld landschap met veel verschillende betrokkenen en in een relatief nieuwe bestuursomgeving. Het NP RES wordt daarom door veel gesprekspartners in dit onderzoek als een goed voorbeeld gezien voor andere (nationaal) programma's.

Conclusie 4. Nu de RES-regio's zich steeds meer richten op de uitvoering van plannen, wordt het speelveld rondom de RES complexer en blijkt⁴¹ dat de 55-TWh afspraken niet gehaald gaan worden in 2030. Ook de 35 TWh-doelstelling staat onder druk. Dit leidt tot twee uitdagingen rondom de rol van het NP RES voor de komende fase, waarover bij betrokkenen geen consensus is.

De opdracht van het NP RES is niet 'af'. Het ligt dan ook voor de hand om het NP RES en de inhoudelijke en procesmatige samenwerking zoals deze in gang is gezet voort te zetten, omdat er duidelijk waarde is opgebouwd die in de toekomst belangrijk blijft. Wel moet bij de vormgeving van die toekomst rekening worden gehouden met een veranderende context waar de RES en het NP RES zich bevinden:

- Waar de RES'en bij aanvang gericht waren op het formuleren van gedragen ambities en beleidsintenties, zitten ze nu in een wezenlijk andere fase waarin plannen daadwerkelijk tot uitvoering moeten worden gebracht. Daarbij blijkt uit de meest recente RES-foto (juli 2024) dat de afgesproken 55 TWh niet behaald gaat worden in 2030 en dat ook de 35 TWh-doelstelling onder druk staat.
- Daarnaast had het NP RES bij de start een duidelijke focus op duurzame opwek, terwijl dit vraagstuk steeds complexer is geworden door nieuwe uitdagingen (zoals netcongestie). En waar het NP RES in 2019 het enige nationaal programma was in het energiedomein, zijn er nu tal van andere samenwerkingen ontstaan, zoals (p)MIEK, het NPE en het LAN.
- Tenslotte merken we op dat er onder de bevroegde betrokkenen verschillende perspectieven zijn ten aanzien van de rol van de regio in de energietransitie de komende jaren (wat gaat nog in regioverband plaatsvinden, wat wordt op andere niveaus of in andere gremia opgepakt). Dit vraagstuk was geen onderdeel van deze evaluatie, maar vergt op de korte termijn wel duidelijkheid, zodat

⁴¹ RES-foto juli 2024..

verwachtingen over de rol van het NP RES op deze knelpunten helder zijn en het programma van meerwaarde kan blijven in de toekomst.

Concreet komen in de evaluatie **twee uitdagingen** naar voren die de succesvolle uitvoering van de RES'en belemmeren, maar die volgens betrokkenen onvoldoende worden weggenomen door het NP RES:

1. De wijze waarop escalatie plaats moet vinden bij niet behaalde plannen of niet nagekomen afspraken bij RES-regio's;
2. De wijze waarop samenhang gerealiseerd moet worden tussen ruimtelijke vraagstukken, zowel binnen de energietransitie (met andere programma's en overlegtafels) als op aanrakende beleidsdomeinen (zoals wonen, mobiliteit en defensie).

Het aanpakken van deze uitdagingen is belangrijk, maar ligt momenteel niet binnen de invloedssfeer van het NP RES. Het NP RES richt zich namelijk vanuit een 'zachte' invloedspositie op het wegnemen van belemmeringen en het creëren van samenhang. Deze aanpak is gericht op leren, verbinden en gelijkwaardig samenwerken. Het NP RES heeft echter geen doorzettingsmacht of mandaat daar waar het gaat om het escaleren bij niet nagekomen afspraken en bij het coördineren van samenhang binnen de energietransitie.

Onder de bevroegde betrokkenen is geen consensus over welke rol het NP RES zou moeten spelen bij het adresseren van deze twee uitdagingen. In tabel 2 en 3 geven we nadere toelichting op deze twee uitdagingen.

Uitdaging 1. Escalatie bij niet behaalde plannen of niet nagekomen afspraken.

Bij de RES 1.0 was het binnen de *bottom-up* benadering aan elke regio zelf om keuzes te maken over hun eigen ambities en uitvoering. Nu 2030 dichterbij komt, moeten plannen daadwerkelijk gerealiseerd gaan worden om zicht te houden op de 35 TWh-doelstelling uit het Klimaatakkoord. Daarbij blijkt dat de uitvoering van de plannen achterblijft en het bereik van de 35 TWh-doelstelling onder druk is komen te staan. Verschillende betrokkenen in dit onderzoek benoemen als verklaring voor het achterblijven van de uitvoering het vrijblijvende karakter van de RES, de vrijblijvendheid van samenwerkingen die ontstaan in de RES-community en het ontbreken van een duidelijk escalatiemechanisme in de RES-structuur.

Op het moment dat de uitvoering van plannen achterblijft, bijvoorbeeld doordat gemeenten er onderling niet uitkomen en/of afspraken niet worden nagekomen, bestaat er weliswaar een escalatiemechanisme (Route35), maar dit is volgens gesprekspartners onvoldoende duidelijk en effectief. Er zijn onvoldoende harde afspraken gemaakt over de samenwerking en de consequenties voor achterblijvers, waardoor er geen consistente aanpak is op het moment dat de uitvoering van plannen achterblijft.

Het NP RES is er om de RES-regio's te ondersteunen bij de uitvoering van de plannen, maar kan binnen de huidige positionering geen harde rol vervullen bij het wegnemen van deze belemmering. Het NP RES ondersteunt de regio's bij de uitvoering van plannen door kennis te delen, gerichte ondersteuning te bieden en samenwerking te bevorderen als onafhankelijk gesprekspartner, maar op het moment dat die uitvoering achterblijft, heeft het NP RES geen sturende rol. Een dergelijke sturende rol zou volgens sommigen ook niet bij het NP RES passen gezien hun neutrale karakter (één van de sterke punten van het programma), maar bij verschillende betrokkenen bestaat die behoefte aan sturing wel. Het NP RES zou wel een rol als gesprekspartner of mediator kunnen vervullen.

Tabel 2. Toelichting op uitdaging 1: Escalatie bij niet behaalde plannen of niet nagekomen afspraken.

Uitdaging 2. Samenhang tussen ruimtelijke vraagstukken.

Het energievraagstuk van de RES draait niet langer enkel om de opwek van elektriciteit, maar om het bredere energiesysteem: thema's zoals warmte en netcongestie kunnen niet langer los worden gezien van de opgave van de RES. Bovendien raakt de RES-opgave door de schaarse ruimte steeds meer verweven met andere ruimtelijke vraagstukken op het gebied van natuur, wonen, mobiliteit en defensie. Bij de RES-regio's en andere regionale betrokkenen is een groeiende behoefte om integraal naar deze uitdagingen te kijken, omdat de ontbrekende samenhang en afstemming de uitvoering van ambities kan belemmeren.

Mede door de vraaggestuurde werkwijze van het NP RES en gezien de programmadoelstelling om verbinding te leggen met relevante landelijke opgaven, zien we dat het NP RES verbreedt en steeds meer van deze onderwerpen adresseert (zoals netcongestie en energiesysteem). Tegelijkertijd zijn er in de loop der jaren steeds meer programma's en overlegtafels ontstaan binnen het energiedomein, waarvan sommigen zich specifiek richten op een integrale aanpak (zoals (p)MIEK, PEH en het NPE). Er ontstaat dus overlap tussen de programma's en tafels en het is soms onduidelijk wat er wel en niet op elke tafel thuishoort. Er bestaat echter onder gesprekspartners geen consensus over de wijze waarop samenhang zou moeten ontstaan en wat de rol van het NP RES daarbij moet zijn. Veel gesprekspartners (met name de RES-regio's) zien het NP RES als logisch programma om deze thema's in terug te laten komen. Zij zien dus graag verbreding van de inhoudelijke focus van het NP RES. Voor andere betrokken partijen is deze rol voor het NP RES minder vanzelfsprekend en zijn de andere programma's en tafels die zijn ontstaan logischer om vraagstukken integraal op te pakken. Hoe dan ook is het voor alle betrokkenen vooral belangrijk om goede afstemming over deze thema's te hebben op landelijk niveau.

Daarnaast ontbreekt op landelijk niveau een samenhangende visie tussen energie en andere beleidsdomeinen. Zo worden vraagstukken rond wonen, mobiliteit en ruimtelijke ordening nog veelal afzonderlijk benaderd, terwijl deze in de uitvoeringspraktijk sterk verweven zijn met de energietransitie. Ook hier geldt de vraag welke rol het NP RES al dan niet zou kunnen of moeten spelen bij het creëren van samenhang.

Tabel 3. Toelichting op uitdaging 2: Samenhang tussen ruimtelijke vraagstukken.

4.2 Vooruitblik

In deze evaluatie lag de focus op terugkijken naar het functioneren van het NP RES in de periode 2019-2024. Vanuit deze inzichten kijken we ook vooruit en identificeren we enkele lessen voor de toekomst van het programma.

Uit de evaluatie volgt dat het NP RES beschouwd kan worden als succesvol nationaal programma dat de afgelopen jaren een grote meerwaarde heeft geleverd. We zien daarbij enkele belangrijke werkzame elementen waar andere programma's van kunnen leren. Tegelijkertijd bevindt het NP RES zich nu in een andere context dan bij de start in 2019 en constateren we dat er uiteenlopende perspectieven zijn ten aanzien van de rol van de regio in de energietransitie de komende jaren (wat gaat nog in regioverband plaatsvinden, wat wordt op andere niveaus of in andere gremia opgepakt). Aangezien het NP RES in het leven is geroepen ter ondersteuning van de RES-regio's, is het antwoord op deze vraag belangrijk voor de toekomst van het NP RES.

Onze centrale aanbeveling is daarom om als opdrachtgevers op korte termijn duidelijkheid te geven over de verwachte rol van de RES bij de energietransitie en om vervolgens de rol van het NP RES expliciet te maken. Daarvoor reiken we enkele handvatten aan.

Het is belangrijk om als interbestuurlijke opdrachtgevers duidelijkheid te geven over de toekomst en de rol van het NP RES daarin. Dit geeft niet alleen duidelijkheid voor het NP RES zelf en andere betrokkenen, maar zorgt er ook voor dat de meerwaarde die het NP RES heeft geleverd, ook in de toekomst geborgd en optimaal benut kan worden. Het is daarbij van belang om keuzes te maken voor welke doelen (de activiteiten van) het NP RES wordt ingezet, maar ook welke vraagstukken *niet* bij het NP RES komen te liggen. Het NP RES kan vervolgens daarop haar doelstellingen en activiteiten aanscherpen.

De keuzes die gemaakt moeten worden, liggen primair bij de opdrachtgevende partijen van het NP RES. Op basis van deze evaluatie zijn geen onderbouwde aanbevelingen te geven over de meest ‘geschikte’ of ‘logische’ keuzes. De focus van de evaluatie lag op terugkijken en is er geen onderzoek gedaan naar de voor- en nadelen van verschillende opties voor de toekomst. Daarbij constateren we dat de percepties van betrokkenen op veel punten uiteenlopen en er dus geen eenduidige richting uit het onderzoek volgt. Dat laatste is ook niet verwonderlijk, omdat een kenmerk van de energietransitie is dat er niet met zekerheid te zeggen is wat de meest succesvolle aanpak is. Wel reiken we enkele handvatten aan, die de interbestuurlijke opdrachtgevers mee kunnen nemen in het onderlinge gesprek:

- Aanbevelingen voor wat in onze ogen behouden moet worden (de sterke punten van het NP RES) en hoe deze aspecten verder kunnen worden verbeterd of geoptimaliseerd;
- Overwegingen die vragen om een strategische visie van de interbestuurlijke partners op het energielandschap, waarna bepaald kan worden wat wel en niet de rol is van het NP RES;
- Overwegingen ten aanzien van de governance en aansturing van het NP RES.

1. Behoud wat het NP RES de afgelopen jaren heeft opgebouwd en benut de positie die zij heeft verworven.

Het NP RES heeft de afgelopen jaren veel opgebouwd en een belangrijke positie verworven. Vanuit de RES-regio's komt een duidelijke oproep dat de ondersteuning van het NP RES ook in de komende fase erg belangrijk gaat zijn voor hen. Wij bevelen daarom aan om te borgen wat het NP RES de afgelopen jaren heeft opgebouwd op het gebied van kennisdeling, samenwerking in het netwerk en interbestuurlijke samenwerking, en dat in te blijven zetten in het vervolg van de energietransitie. Ook nu de RES'en in de uitvoeringsfase zitten, blijft het belangrijk om de kennis, monitoring en samenwerking te borgen (met daarbij enkele verbeterpunten voor het NP RES zelf, die volgen uit de opgehaalde beelden in deze evaluatie):

- Kennisniveau. Het NP RES vervult momenteel een belangrijke rol in het kennisniveau van betrokkenen in het RES-veld, zowel op inhoud als ten aanzien van de bestuurlijke aspecten en door de link met de wetenschap te leggen. Hoewel er ook andere leernetwerken zijn binnen de energietransitie, is het NP RES erg succesvol in deze rol en wordt deze rol door de RES-regio's gezien als onmisbaar in de regionale energietransitie. Een mogelijk verbeterpunt is het verbreden van de doelgroep voor de kennisdeling. De gedeelde kennis is momenteel met name gericht op de medewerkers van de RES-regio's, maar de informatie is ook relevant voor andere betrokken partijen zoals provincies en gemeenten. Het NP RES zou zich in de communicatie dus ook kunnen richten op het delen van kennis met deze andere betrokkenen (in afstemming met de liaisons van IPO en VNG) en zo ook kunnen bijdragen aan het kennisniveau van de provincies en gemeenten. Daarnaast is het belangrijk om hierbij te bepalen wat de scope is van de kennisfunctie van het NP RES. De vraaggestuurde werkwijze wordt gewaardeerd door de RES-regio's en maakt het NP RES succesvol, maar leidt ook tot verbreding van de scope van het NP RES en mogelijke overlap met andere overlegtafels. Aan de andere kant is een belangrijke vraag die onderzocht dient te worden, in hoeverre een kennisfunctie met enkel de focus op duurzame opwek doelmatig is.
- Monitoring van het doelbereik van 35 TWh in 2030. Nu de doelstelling van 35 TWh onder druk staat (en het initiële RES-bod van 55 TWh waarschijnlijk niet wordt gehaald in 2030), is het belangrijk dat deze voortgang gemonitord blijft worden en dat gesignaleerd wordt wanneer het doel buiten bereik dreigt te raken. Ook de monitoring van ambities blijft belangrijk. Wel kost de monitoring de regio's veel tijd: een aandachtspunt is om met de regio's te blijven afstemmen over de informatie die zij moeten aanleveren, zodat zij gemotiveerd blijven om de informatie aan te leveren (wat is noodzakelijk en waarom?). Een ander aandachtspunt voor het NP RES is dat zij een duidelijkere signalerende rol mag spelen en meer expliciet kan communiceren over wat bepaalde

ontwikkelingen of het niet oplossen van knelpunten betekent voor het behalen van het doel van 35TWh.

- **Samenwerking in het netwerk.** De RES-community levert meerwaarde op het gebied van samenwerking tussen regio's, interbestuurlijk en met andere betrokkenen. Daarnaast is de community belangrijk vanwege de ruimte voor gezamenlijk leren en reflecteren en voor de continuïteit in een veld waar veel veranderingen plaatsvinden. Het NP RES heeft een belangrijke rol gespeeld in het opzetten en onderhouden van deze community door als neutrale partij de relevante betrokkenen met elkaar aan tafel te zetten in een positieve, gelijkwaardige omgeving. Ook nu de RES'en zich meer richten op de uitvoering van plannen, is het belangrijk om deze ruimte voor het gesprek en de korte lijnen tussen de relevante betrokkenen te behouden, zowel op regio-niveau als tussen landelijke en regionale partijen. Voor de toekomst kan worden gekeken of dit netwerk nadere uitbreiding behoeft, bijvoorbeeld door een actievere betrokkenheid van andere partijen uit de regio zoals bijvoorbeeld het bedrijfsleven (MKB, energiebedrijven). Een aandachtspunt voor de RES-community is dat er voldoende ruimte moet blijven bestaan binnen het netwerk voor kritische geluiden en alternatieve perspectieven op de energievraagstukken.

Binnen bovenstaande rollen bevelen we aan om de werkzame elementen van de organisatiecultuur (neutraliteit en onafhankelijkheid, reflexiviteit en pro-activiteit) voor zover mogelijk te borgen. De kracht van het NP RES zit in de autonome rol die zij heeft in de tussenruimte tussen Rijk en regio en de samenwerking die dat heeft opgeleverd.

Tot slot zien we dat het NP RES de regio's minder goed heeft ondersteund op het thema warmte. We bevelen het NP RES daarom aan hoe dan ook (meer) in te zetten op het verbeteren van de samenhang tussen het NP RES en het NPLW, zodat er meer samenhang komt tussen de ondersteuning op het gebied van opwek en warmte. Mogelijkheden daarvoor zijn zowel meer onderlinge samenwerking (waar al wel op wordt ingezet), als de programma's (deels) samenvoegen.

2. Maak keuzes over de rol van het NP RES ten aanzien van de achterblijvende uitvoering van plannen en de samenhang met andere ruimtelijke vraagstukken.

Uit de evaluatie volgen enkele uitdagingen voor de toekomst, waar het NP RES niet in staat is (geweest) om de belemmeringen voor de RES'en weg te nemen. Deze uitdagingen vragen daarom om een strategische visie van de interbestuurlijke partners op het energielandschap. We bevelen aan als interbestuurlijke opdrachtgevers deze uitdagingen te bespreken en gezamenlijk te bepalen wat wel en wat niet de rol is van het NP RES binnen deze uitdagingen:

- **Druk op de 35 TWh-doelstelling door achterblijvende uitvoering van plannen.** Met het oog op het behalen van de 35 TWh-doelstelling is belangrijk om duidelijke afspraken te maken over wat er gebeurt als ambities niet gerealiseerd (dreigen te) worden (bijvoorbeeld via het escalatiemechanisme). Wij bevelen aan om het NP RES daar *niet* voor in te zetten, gezien hun neutrale rol in het *bottom-up* landschap. Het is belangrijk om hier als interbestuurlijke opdrachtgevers gezamenlijk keuzes in te maken en vervolgens duidelijkheid te geven aan alle partijen over de verdeling van rollen, om rolonduidelijkheid te voorkomen. Waar NP RES wel een goede rol in kan spelen, is het blijven ondersteunen van de RES-regio's richting uitvoering via kennisdeling en via de 'zachte' invloedpositie, bijvoorbeeld door gesprekken te begeleiden, specifieke expertise te leveren voor uitvoeringsknelpunten en te borgen dat goede en slechte voorbeelden ook in uitvoering gedeeld blijven worden. En ook na 2030 blijft het voor het NP RES belangrijk om richting 2050 een rol te blijven spelen in de ondersteuning naar uitvoering, ongeacht of het 35 TWh-doel vertraging oploopt.
- **Samenhang tussen thema's en programma's in de energietransitie.** Onder gesprekspartners in dit onderzoek bestaat geen consensus wat de rol van het NP RES in de bredere energietransitie moet

zijn (moet de scope van het NP RES verbreden zodat deze onderwerpen in het NP RES samenkomen, staan andere gremia daarvoor aan de lat, of is een andere vorm passend?). De RES-regio's zien graag een bredere scope bij het NP RES, onder opdrachtgevende partijen zijn hier echter verschillende beelden bij. Wel is hoe dan ook belangrijk dat de samenhang tussen alle programma's en gremia (zoals LAN, energy boards, (p)MIEK, NPE, PEH) verbetert en dat hier duidelijke afspraken over worden gemaakt: hoe verhouden programma's zich tot elkaar? Wie is waarvoor verantwoordelijk? Welke thema's worden waar besproken? Met welke (typen) vragen moet men waar zijn? Dit moet vervolgens ook duidelijk zijn voor alle betrokkenen in de energietransitie.

- Samenhang op het terrein van ruimtelijke ordening. De opwek van hernieuwbare energie op land komt ook onder druk te staan door de schaarse ruimte. Daarom is de samenhang met andere beleidsterreinen op het gebied van ruimtelijke ordening belangrijk. Dat betekent dat er ook andere opgaven belangrijk worden om samenhang en afstemming te borgen, zoals ruimtelijke ordening, woningbouw, natuur en milieu, leefomgeving en defensie. Ook hier is het voor de interbestuurlijke partners belangrijk keuzes te maken over welke rol het NP RES hierbij gaat invullen.

3. Reflecteer op interbestuurlijk niveau op de rollen en betrokkenheid van de partijen.

Vanwege verschuivende prioriteiten en beleidsverantwoordelijkheden binnen de energietransitie is het logisch dat de mate van betrokkenheid bij het NP RES per partij kan veranderen. We bevelen daarom aan om als opdrachtgevende partijen met elkaar het gesprek te (blijven) voeren over de rol en betrokkenheid van alle partijen, en die waar nodig te herijken. Punten om daarbij mee te nemen zijn onder andere: hoe nauw betrokken is elke partij, wat zijn de verwachtingen onderling en in hoeverre kan ieder daaraan voldoen, zijn er nieuwe afspraken nodig over de samenwerking? Het is belangrijk dit gesprek als interbestuurlijke partners nu te voeren in het licht van het gesprek over de rol en scope van het NP RES, maar ook richting de toekomst bevelen we aan te blijven reflecteren op de rollen en betrokkenheid. De energietransitie vindt immers plaats in een continu veranderende context en dat vraagt om periodieke reflectie op de prioriteiten en beleidsverantwoordelijkheden.

Bijlage I - Documentenlijst

Type	Documenten
Documenten NP RES	<p>Programmaplanen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Programmaplan NP RES 2019 (niet openbaar) • Programmaplan NP RES 2.0, 2022-2025 <p>Jaarplannen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jaarplan NP RES 2020 • Jaarplan NP RES 2021 • Jaarplan NP RES 2022 • Jaarplan NP RES 2023 • Jaarplan NP RES 2024 <p>Jaarverslagen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jaarverslag NP RES 2019 • Jaarverslag NP RES 2020 • Jaarverslag NP RES 2021 • Jaarverslag NP RES 2022 • Jaarverslag NP RES 2023 <p>Correspondentie met OGB (niet openbaar):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Blogs extern RES 2019-heden. • OGB notulen 30-01-2023 • OGB notulen 30-03-2023 • OGB notulen 01-06-2023 • OGB notulen 28-09-2023 • OGB notulen 20-10-2023 • OGB notulen 07-02-2024 • OGB concept notulen 18-06-2024 • Verzamelde updates voor OGB 2020-2024 <p>RES-foto's:</p> <ul style="list-style-type: none"> • RES-foto december 2019 • RES-foto maart 2020 • RES-foto oktober 2020 • RES-foto december 2021 • RES-foto februari 2021 • RES-foto juli 2021 • RES-foto december 2022 • RES-foto juli 2022 • RES-foto december 2023 • RES-foto juli 2023 • RES-foto juli 2024 <p>Oplegger Foto's:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oplegger Foto December 2019 • Oplegger Foto Maart 2020 • Oplegger Foto Oktober 2020 <p>Website berichten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 'Overzicht foto's NP RES'. • 'Handreiking RES en werkbladen'. • 'Communicatie'. • 'RES Agenda'. • 'Wat als alleen samenwerking niet of onvoldoende werkt'. <p>Overige documenten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • RES tijdschrift december 2023 • Samenstelling Programmaraad NP RES (2023) (niet openbaar)
PBL rapportages	<ul style="list-style-type: none"> • Matthijssen, J. et al. (2020). Regionale Energie Strategieën: Een tussentijdse analyse. Planbureau voor de Leefomgeving. • Matthijssen, J. et al. (2021). Monitor concept-RES; Een analyse van de concept-Regionale Energie Strategieën. Planbureau voor de Leefomgeving. • Matthijssen, J. et al. (2021). Monitor RES 1.0; Een analyse van de Regionale Energie Strategieën 1.0. Planbureau voor de Leefomgeving.

	<ul style="list-style-type: none"> • Matthijsen, J. et al. (2022). Monitor RES 2022; Een voortgangsanalyse van de Regionale Energie Strategieën. Planbureau voor de Leefomgeving. • Matthijsen, J. et al. (2023). Monitor RES 2023; Een voortgangsanalyse van de Regionale Energie Strategieën. Planbureau voor de Leefomgeving
Kamerbrieven over voortgang RES	<ul style="list-style-type: none"> • Kamerbrief 'Stand van Zaken Regionale Energiestrategieën' (2020). • Kamerbrief 'Voortgangsbericht RES-proces' (2021). • Kamerbrief 'Voortgang RES-proces' (2022). • Kamerbrief 'Voortgang RES' (2023).
Overig	<ul style="list-style-type: none"> • 'Bestaande woningen aardgasvrij maken'. • 26 Regionale Energiestrategieën in concept gepubliceerd (2020). Zie: 26 Regionale Energiestrategieën in concept gepubliceerd Nieuwsbericht Klimaatakkoord • Derk Loorbach (2024). De energietransitie: waar zijn we nu? • Energie regio's op koers, maar nog veel werk te doen (2021). • Guida Rijnja (2024). Het gelijk van de eigenmakers. • Het BNG Duurzaamheidsfonds (n.d.). Factsheet BNG Duurzaamheidsfonds. • Indeling regio's voor regionale energiestrategieën bekend (2019). • Klimaatakkoord 2019 • Marlies Honingh (2024). De duurzame kracht van de democratie. • Martijn van der Steen (2024). Puzzelen in De wereld van B. • Nationaal Energiebespaarfonds (n.d.). Factsheet Nationaal Energiebespaarfonds. • NSOB (2020). Taal voor Transitie: Een reflectie op de sturing van het RES-proces. • Onverminderde ambitie in regionale energieplannen (2021). • Regio's krijgen iets meer ruimte voor hun energiestrategie (2020). • RES: Nationale regie nodig voor tempo in de uitvoering (2021). • TNO (2022). Waarom houden radars niet van windturbines?

Bijlage II - Enquêtevragen

1. Bij welke RES-regio bent u betrokken? *Open antwoord*
2. Wat is uw rol in de RES-regio? *Open antwoord*
3. Sinds wanneer bent u bij deze RES-regio betrokken? *2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024*
4. In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen? *Zeer eens, eens, neutraal, oneens, zeer oneens, weet ik niet*
 - a. Het NP RES heeft mijn RES-regio de afgelopen jaren goed ondersteund bij de totstandkoming van de RES 1.0.
 - b. Het NP RES heeft mijn RES-regio de afgelopen jaren goed ondersteund bij de realisatie van de RES.
 - c. Dankzij het NP RES is mijn RES-regio beter in staat de plannen uit de RES succesvol uit te voeren.
 - d. Het NP RES draagt bij aan het wegnemen van belemmeringen binnen het RES-proces.
 - e. Het NP RES draagt bij aan het benutten van veel voorkomende kansen binnen het RES-proces.
 - f. Het NP RES legt verbinding tussen het RES-proces in mijn regio en opgaven op landelijk niveau.
 - g. Het NP RES draagt bij aan het RES-proces in mijn regio door veel voorkomende knelpunten in de regio's op landelijk niveau te agenderen (bijvoorbeeld bij het Rijk).
 - h. Dankzij het NP RES is mijn RES-regio goed geïnformeerd over landelijke ontwikkelingen, bijvoorbeeld rondom beleid en wetgeving.
 - i. Het NP RES zorgt voor duidelijke kaders ten behoeve van de optelling en monitoring van de verschillende RES'en.
 - j. De neutrale positie van het NP RES helpt mijn RES-regio bij het RES-proces.
5. Ruimte voor toelichting op bovenstaande stellingen. *Open antwoord*
6. In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen? *Zeer eens, eens, neutraal, oneens, zeer oneens, weet ik niet*
 - a. Binnen het programmateam van het NP RES is de juiste kennis en expertise aanwezig om de ondersteunende taak richting de regio's te vervullen.
 - b. Het NP RES is voor mij als RES-regio toegankelijk en bereikbaar, bijvoorbeeld wanneer ik vragen heb.
7. Ruimte voor toelichting op bovenstaande stellingen. *Open antwoord*
8. Hoe waardeert u de bijdrage van de volgende producten en activiteiten van het NP RES aan uw RES-proces? *Heel goed, goed, neutraal, slecht, heel slecht, ik heb hier geen gebruik van gemaakt.*
 - a. RES-foto's
 - b. Website NP RES
 - c. Werkbladen (bijv.: Werkblad Uitvoeringsagenda, RES en MER, Participatie)
 - d. Handreiking RES
 - e. Uitlegvideo's en andere communicatiemiddelen (bijv. infographics)
 - f. Praktijkverhalen
 - g. RES congres
 - h. Inhoudelijke bijeenkomsten
 - i. RES-Coördinatorenendag
 - j. Masterclasses Wereld van B
 - k. Expertpool
 - l. Helpdesk Wind op Land
 - m. Helpdesk Zonopwek

9. Mist u bepaalde producten of activiteiten bij het NP RES? Zo ja, wat mist u? *Open antwoord*
10. Hoe heeft het NP RES uw RES-regio de afgelopen jaren ondersteund op de volgende thema's?
Zeer goed, goed, neutraal, slecht, zeer slecht, niet van toepassing
- Wind
 - Zon
 - Volksvertegenwoordiging
 - Lokaal Eigendom en Energiegemeenschappen
 - Participatie en communicatie
 - Energiesysteem
 - Warmte
 - Data en monitoring
 - Leefomgeving (ruimte)
11. Zijn er thema's waar geen ondersteuning voor is, maar u dat wel nodig heeft? *Open antwoord*
12. In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen? *Zeer eens, eens, neutraal, oneens, zeer oneens, weet ik niet*
- Het NP RES faciliteert en bevordert structurele samenwerking binnen het RES-netwerk.
 - Het NP RES draagt bij aan de groei en versterking van de 'RES-community'.
13. Ruimte voor toelichting op bovenstaande stellingen. *Open antwoord*
14. In hoeverre heeft het NP RES in uw ervaring bijgedragen aan de volgende samenwerkingen?
Veel, een beetje, neutraal, nauwelijks, niet, weet ik niet
- Samenwerking tussen de regio's
 - Samenwerking binnen de regio (met gemeenten, provincie, waterschappen, netbeheerders of andere partijen)
 - Samenwerking tussen Rijk en partijen in de regio's
 - Samenwerking tussen de regio's en andere partners (bijvoorbeeld Energie Samen, participatiecoalitie, ondernemers)
15. Kunt u uw antwoorden op de vorige vragen toelichten? Op welke manier draagt het programma bij aan de samenwerkingen, wat kan het programma beter doen? *Open antwoord*
16. In hoeverre bent u het eens met de volgende stelling? In het NP RES zijn de juiste (typen) partijen betrokken. *Zeer eens, eens, neutraal, oneens, zeer oneens, weet ik niet*
17. Zijn er partijen die nu geen rol hebben binnen het NP RES, en die volgens u wel een rol zouden moeten hebben? *Open antwoord*
18. Wat zou in de volgende fase van het NP RES behouden moeten worden? *Open antwoord*
19. Wat zou u graag anders zien? *Open antwoord*
20. Welke ontwikkelingen binnen de RES'en zijn volgens u het meest relevant voor het NP RES om de komende jaren op in te spelen? *Open antwoord*
21. Wilt u nog iets anders meegeven aan de onderzoekers in het kader van de evaluatie? *Open antwoord*

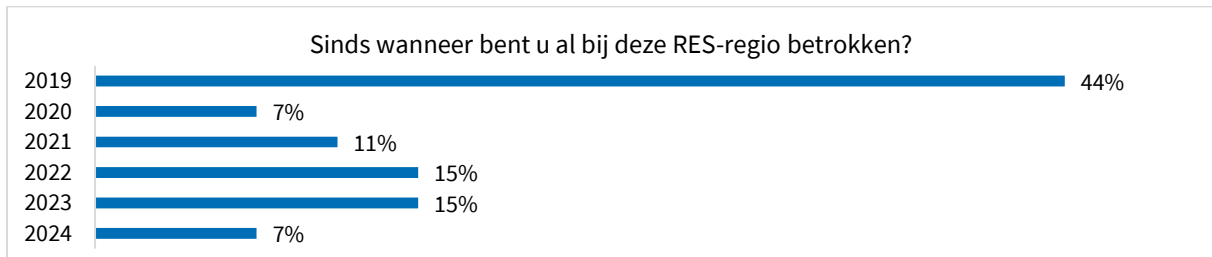
Bijlage III - Overzicht gesprekspartners

Soort partij	Gesprekspartner
NP RES	<ul style="list-style-type: none"> • Programmadirecteur • Manager Communicatie en pers (MT) • Communicatieadviseur • Programmamanager regio-ondersteuning (MT) • Programmaondersteuner • Regioaccounthouder Friesland, Flevoland, Groningen • Regioaccounthouder Gelderland, Overijssel, Zeeland • Regioaccounthouder Noord-Brabant, Limburg, Noord-Holland • Regioaccounthouder Zuid-Holland, Zeeland • Thematrekker Energiesysteem • Thematrekker leefomgeving
Opdrachtgevende partijen	<ul style="list-style-type: none"> • Inter provinciaal Overleg (IPO): Liaison, programmamanager (MT-lid), Gedeputeerde provincie Utrecht, Gedeputeerde provincie Overijssel • Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO, voorheen onderdeel van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties - BZK): Afdelingshoofd Verstedelijking en Energie • Ministerie van Klimaat en Groene Groei (KGG, voorheen Economische Zaken en Klimaat - EZK): Liaison, MT-lid, DG Klimaat en Energie • Netbeheer Nederland (NBNL): Programmamanager wonen, gebiedsregisseur/programmamanager • Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO): Liaison, voormalig liaison • Unie van Waterschappen: Programmamanager Energie, liaison • Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG): Liaison, programmamanager Energie(transitie).
Programmaraad	<ul style="list-style-type: none"> • Energie Nederland • Wethouder Gemeente Assen • Participatiecoalitie • Planbureau voor de Leefomgeving • Gedeputeerde Noord-Holland
RES-coördinatoren provincies	<ul style="list-style-type: none"> • Flevoland • Fryslân • Noord-Brabant • Overijssel • Utrecht • Zuid-Holland
Wetenschappers	<ul style="list-style-type: none"> • Professor aan het Dutch Research Institute for Transitions (DRIFT) • Professor aan de Erasmus Universiteit
Coördinatoren RES-regio's	<ul style="list-style-type: none"> • Alblasserwaard • Amersfoort • Drechtsteden • Drenthe • Flevoland • Hoeksche Waard • Metropoolregio Eindhoven • Noord- en Midden Limburg • Noord-Holland Noord • Noord-Holland Zuid • Noordoost Brabant • Noord-Veluwe • Rotterdam-Den Haag • Stedendriehoek • Twente • West-Brabant

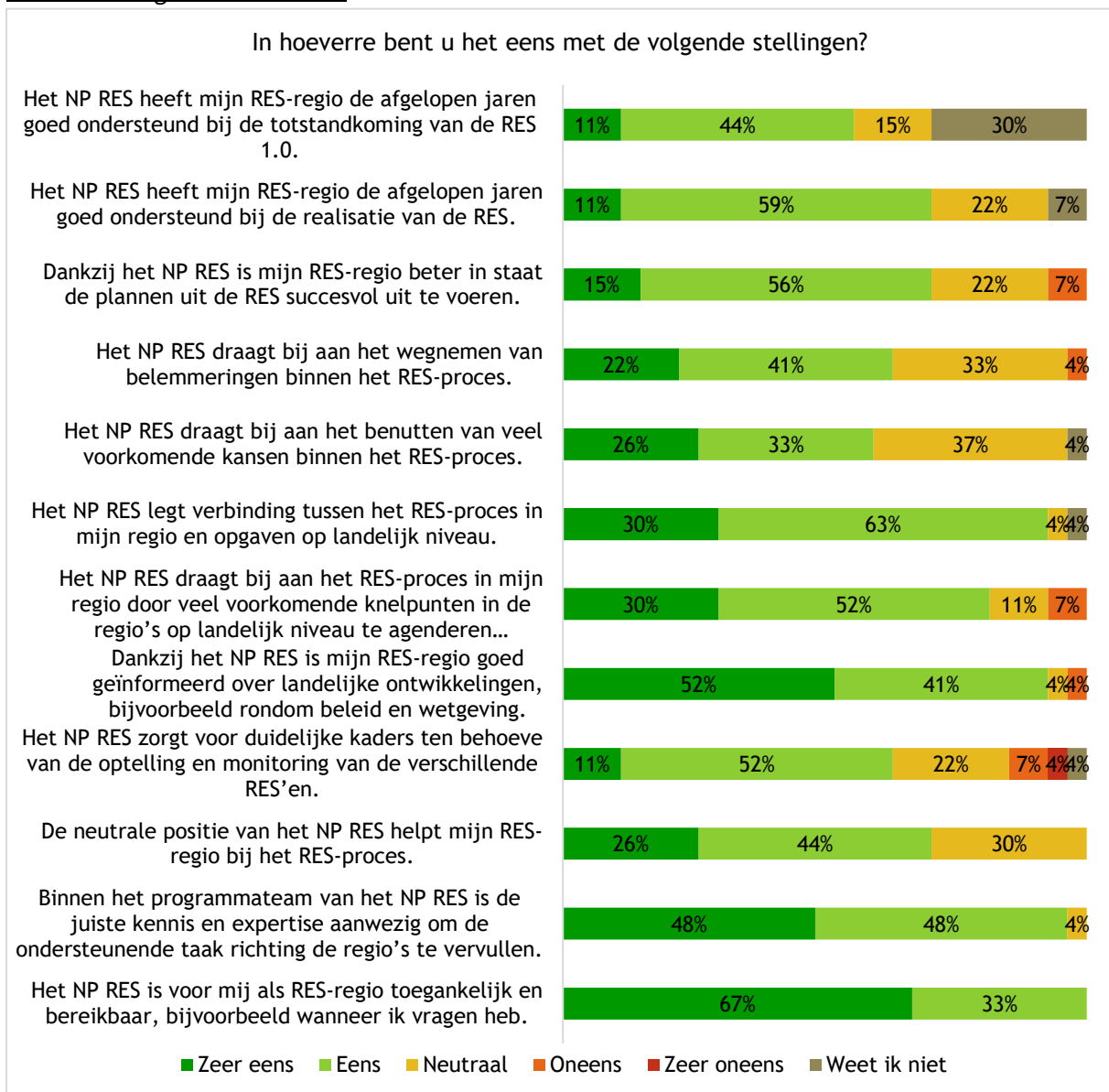
Bijlage IV - Resultaten enquête

Deze bijlage bevat de reacties van de coördinatoren van de RES-regio's op de enquêtevragen (n=27). We rapporteren enkel de gesloten vragen: de antwoorden op de open vragen zijn mogelijk te herleiden naar individuele respondenten.

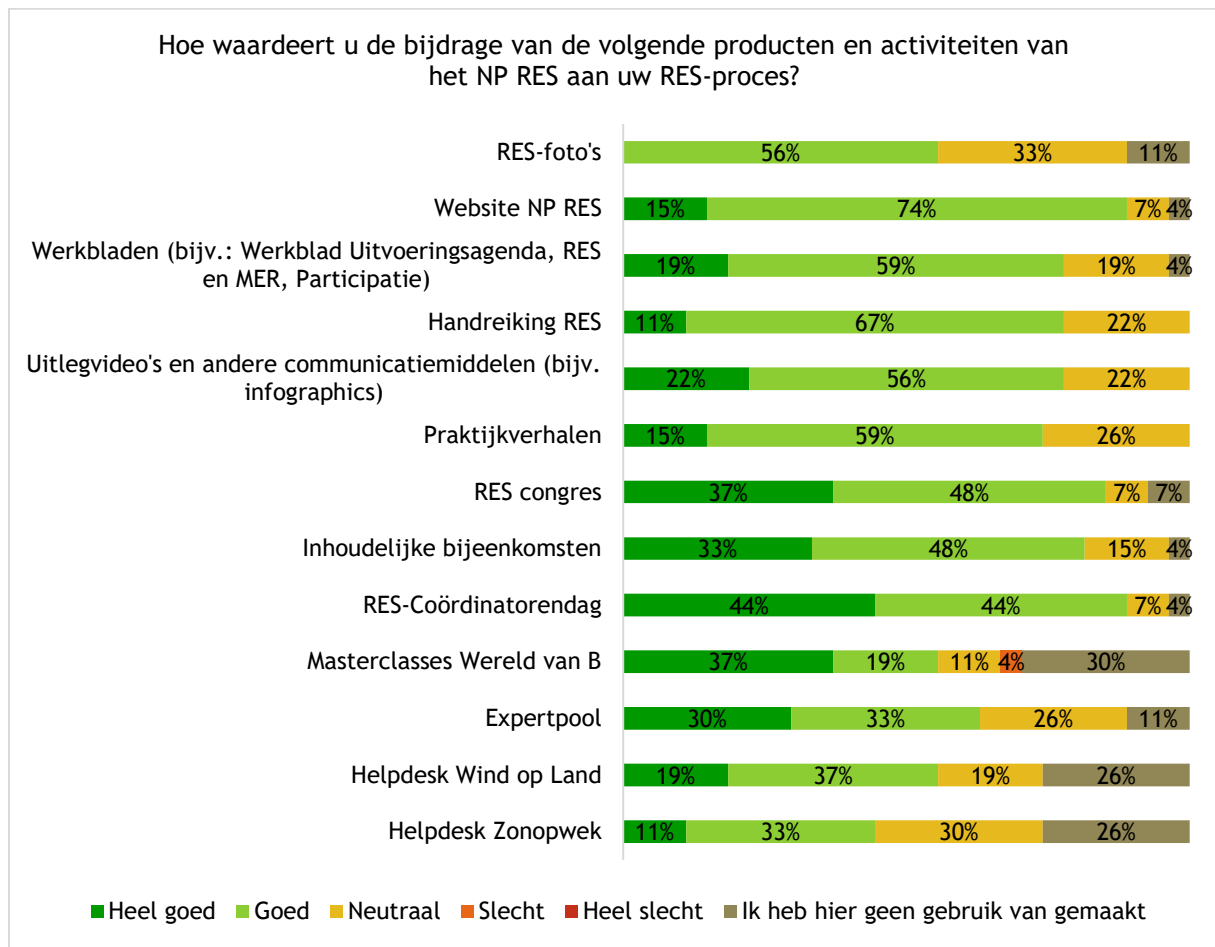
Algemene vragen

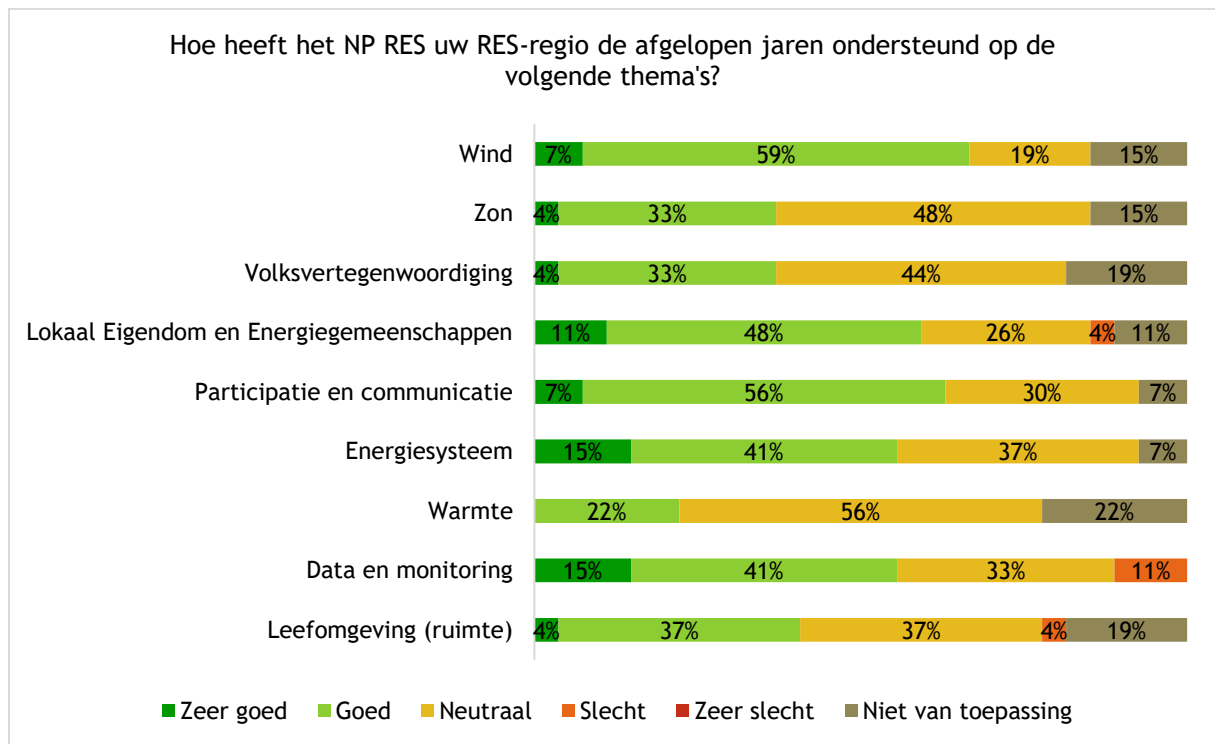
Ondersteuning door het NP RES

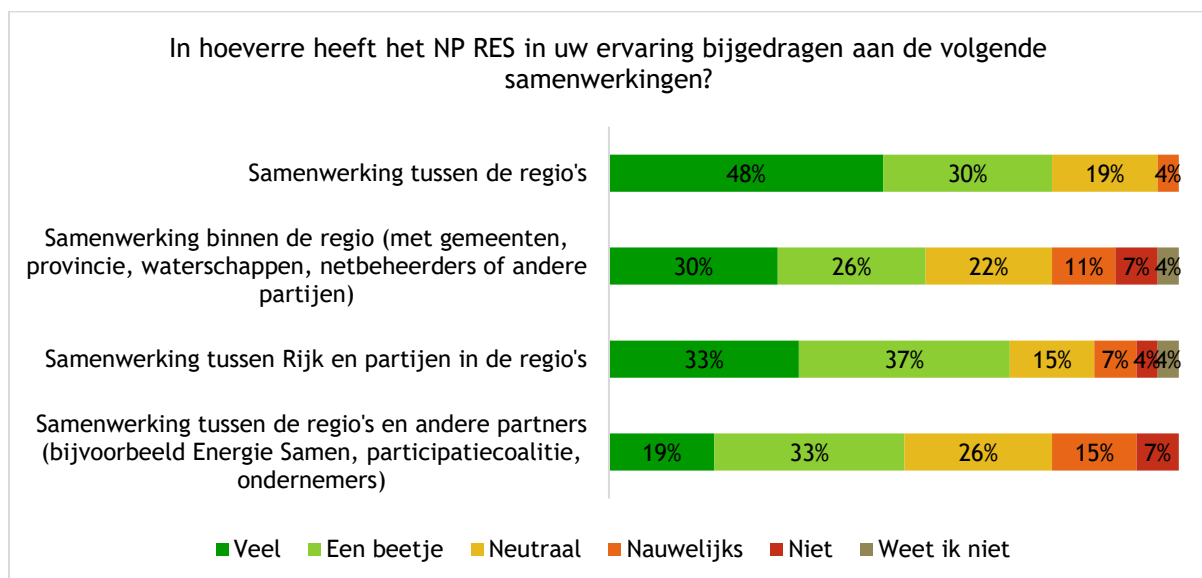
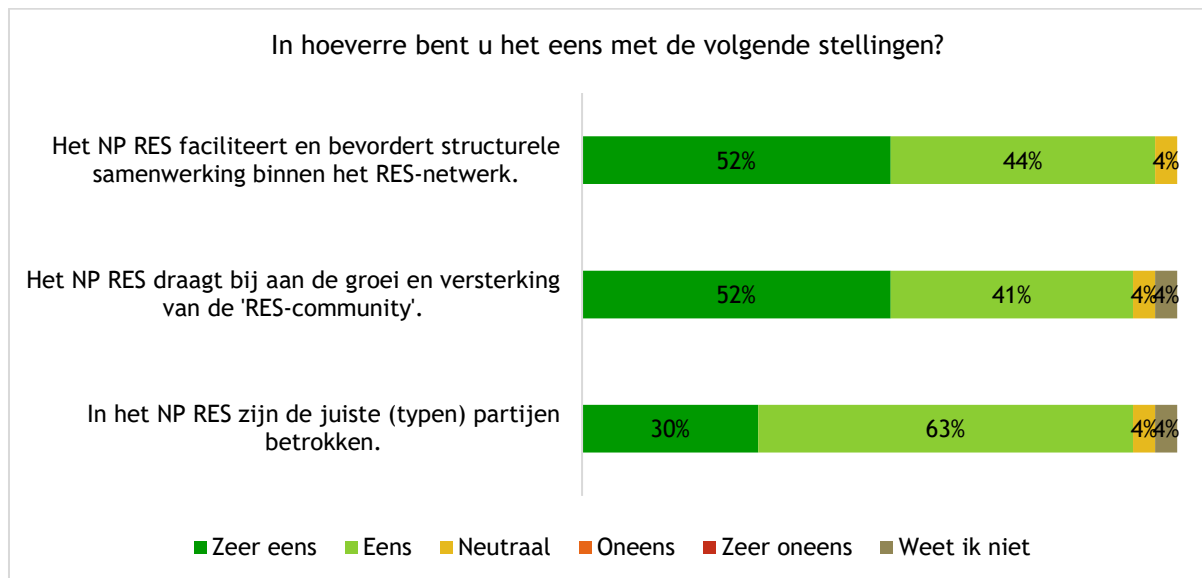
Producten en activiteiten

Thema's

Samenwerking en betrokken partijen

REBEL

KWINK
GROEP

Rebel groep | +31 (0)10 275 5995
Wijnhaven 23 | 3011 WH Rotterdam
www.rebelgroep.nl

KWINK groep | +31 (0)70 35 96 955
Nassaulaan 1 | 2514 JS Den Haag
www.kwinkgroep.nl